TÜRKİYE CUMHURİYETİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

TIP FAKÜLTESİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ KLİNİK ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ SIRASINDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA ALIŞKANLIKLARI VE İLİŞKİSEL İHTİYAÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

DR. FATMA ELÇİN KENBER KARAALP

AİLE HEKİMLİĞİ ANABİLİM DALI

UZMANLIK TEZİ

2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

TIP FAKÜLTESİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ KLİNİK ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ SIRASINDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA ALIŞKANLIKLARI VE İLİŞKİSEL İHTİYAÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

DR. FATMA ELÇİN KENBER KARAALP

TEZ DANIŞMANLARI

PROF. DR. T. MÜGE ALVUR

DR. ÖĞR. ÜYESİ PINAR DAYLAN KOÇKAYA

ETİK KURUL UYGUNLUK ONAYI

TARİH: 12/05/2022 KARAR NO: KÜ GOKAEK-2022/09.09 PROJE NO: 2022/125

AİLE HEKİMLİĞİ ANABİLİM DALI

UZMANLIK TEZİ

2023

İÇİNDEKİLER DİZELGESİ

TEŞEKKÜR iii
KISALTMALAR iv
ÇİZELGELER DİZELGESİ v
ÇİZİMLER DİZELGESİ vi
1. GİRİŞ VE AMAÇ 1
2. GENEL BİLGİLER 3
2.1. Siber Dünya Nedir? 3
2.1.1. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etkileri 3
2.1.2. Eğitim Alanında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etkileri 4
2.2. Siber Aylaklık 7
2.2.1. Siber Aylaklık Davranışları ve Etkileri 7
2.2.2. Siber Aylaklığın Belirleyicileri 11
2.2.3. Eğitim Alanında Siber Aylaklık 13
2.3. İlişkisel İhtiyaçlar 17
2.3.1. Güvenlik İhtiyacı 18
2.3.2. Bir İlişki İçinde Doğrulanmış, Onaylanmış ve Anlamlı Hissetme İhtiyacı 18
2.3.3. Kabul Edilme İhtiyacı 19
2.3.4. Kişisel Deneyimin Onaylanması İhtiyacı 19
2.3.5. Kendini Tanımlama İhtiyacı 19
2.3.6. Etki Yaratma İhtiyacı 20
2.3.7. Diğer Kişinin Başlatması İhtiyacı 20
2.3.8. Sevgiyi İfade Etme İhtiyacı 20
3. GEREÇ VE YÖNTEM 21
3.1. Araştırmanın Tipi 21
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi 21
3.3. Veri Toplama 21
3.3.1 Siber Aylaklık Ölçeği (SAÖ) 21
3.3.2. İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği (İİDÖ) 22
3.4. İstatistiksel Analiz 23
3.5. Etik Onay 23
4. BULGULAR 25
4.1. Sosyodemografik Özelliklerle İlgili Bulgular 25
4.2. Kullanılan Ölçeklerle İlgili Bulgular 28

4.2.1. Siber Aylaklık Ölçeğiyle İlgili Bulgular 28
4.2.2. İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeğiyle İlgili Bulgular 33
4.2.3. SAÖ ve İİDÖ'nün Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular 37
5. TARTIŞMA 38
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 50
7. ÖZET 51
8. ABSTRACT 52
9. EKLER 53
9.1. Ek-1: Anket Formu 53
9.2. Ek-2: Etik Kurul Onay Kararı 63
9.3. Ek-3: Siber Aylaklık Ölçeği Kullanım İzni 64
10. KAYNAKÇA 65

TEŞEKKÜR

Uzmanlık eğitimimde bilgi ve tecrübesiyle yol göstermesinin yanı sıra tez çalışmam ve diğer her konuda anlayışını, sabrını esirgemeyen daima yanımızda olduğunu hissettiren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Tuncay Müge ALVUR'a,

Tez çalışmam boyunca yardımlarını eksik etmeyen, yapıcı önerileriyle yol gösteren kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Pınar DAYLAN KOÇKAYA'ya,

Çalışmamda akademik destek sağlayan Dr. Şafak Ebru TOKSOY'a,

Bugüne gelmem de en büyük payları olan bana verdikleri emekler ve destekler için annem Nursel KENBER, babam Nazif KENBER ve kardeşim Engin Burak KENBER'e,

Her zaman yanımda olduğunu bildiğim, her konuda beni destekleyen çok sevdiğim eşim Dr. Onur KARAALP'e ve değerli ailesine,

Uzmanlık eğitimi sürecini birlikte geçirdiğim tüm mesai arkadaşlarıma,

Sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Dr. Fatma Elçin KENBER KARAALP

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

İİDD: İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Düzeyi

İİDÖ: İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği

KWK: Kişisel Web Kullanımı

OECD: *''Organisation for Economic Co-operation and Development''* İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

SAÖ: Siber Aylaklık Ölçeği

PISA: *''Programme for International Student Assessment''* Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge 1.1. Lim'in siber aylaklık sınıflandırması[5] 8

Çizelge 1.2. Blanchard ve Henle'nin siber aylaklık sınıflandırması [43] 10

Çizelge 2.1. SAÖ alt boyutlarına ait maddelere ilişkin bilgiler[88] 22

Çizelge 2.2. İİDÖ alt boyutları ve karşılık gelen ilişkisel ihtiyaçlar[13] 23

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf dağılımları 25

Çizelge 3.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin maddi gelir düzeyi dağılımları 26

Çizelge 3.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin siber aylaklık puanları 28

Çizelge 3.4. Siber aylaklık ölçeği puanlarının cinsiyete göre dağılımı 28

Çizelge 3.5. Siber aylaklık ölçeği puanlarının yaşa göre dağılımı 29

Çizelge 3.6. Siber aylaklık ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre dağılımı 29

Çizelge 3.7. Siber aylaklık ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre dağılımı 30

Çizelge 3.8. Siber aylaklık ölçeği puanlarının akademik dönem kaybına göre dağılımı .. 31

Çizelge 3.9. Siber aylaklık ölçeği puanlarının internet kullanım becerisi, akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre dağılımı 31

Çizelge 3.10. Siber aylaklık ölçeği medyan değerine göre internet kullanım becerisi ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerinin dağılımı 32

Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin İİDÖ puanları 33

Çizelge 3.12. İİDÖ puanlarının cinsiyete göre dağılımı 34

Çizelge 3.13. İİDÖ puanlarının yaşa göre dağılımı 34

Çizelge 3.14. İİDÖ puanlarının gelir düzeyine göre dağılımı 35

Çizelge 3.15. İİDÖ puanlarının internet kullanım becerisi, akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre dağılımı 36

Çizelge 3.16. Siber aylaklık ölçeği ve İİDÖ puanlarının korelasyon değerleri 37

ÇİZİMLER DİZELGESİ

Çizim 1.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımları 25

Çizim 1.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin internet kullanım beceri düzeylerinin dağılımı 26

Çizim 1.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarının dağılımı 27

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımı her geçen gün artmakta ve hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Her alanda bilgiye hızlı erişim imkânı tanımaktadır.[1] Ülkeler, devlet kurumları, şirketler, internet altyapılarına büyük yatırımlar yapmaktadır. Sosyal medyanın, kişiler arası iletişimi arttırmakla birlikte sosyal medya verileri endüstriyel sektörler için karar alma aracı olarak görülmektedir. İşverenler sosyal medyanın iş için etkin kullanılmasını beklerken, birçok kişi eğlence amacıyla kullanmaktadır.[2] Başta internet olmak üzere haberleşme teknolojileri, iş yerlerinde önemli kolaylıklar sağlamakla birlikte bu teknolojilerin giderek yaygınlaşması çalışanların bireysel amaçlarla kullanımını da arttırmaktadır.[3,4] Bu durum siber aylaklık kavramını geliştirmiştir. Siber aylaklık, ilk defa Lim[5] tarafından çalışanların mesai saatleri içinde işle ilgili olmayan konularda internette gezinme ve kişisel e-postalarını kontrol etme gibi nedenlerle internetin gönüllü kötüye kullanımı olarak tanımlanmıştır.

Siber aylaklığın doğurduğu sonuçlara ilişkin fikir birliği sağlanamamakta yapılan bazı çalışmalar siber aylaklığın kurum ve kuruluşlar için zararlı etkileri olduğunu bazı çalışmalar da çalışan ve kurumlar için yararlı etkileri olduğunu savunmaktadır.[6] 2006 yılında Websense.com tarafından gerçekleştirilen Web@Work anketi, ortalama bir Amerikalı çalışanın mesai saatinin yaklaşık %24'ünü siber aylaklık faaliyetlerine harcadığını ortaya koymuştur. Bu anket, iş dışı internet faaliyetlerine harcanan ortalama süreyi çalışan başına haftada yaklaşık 10 saat olarak göstermiştir. [7] Çalışan verimliliğindeki düşüşün sebep olduğu mali kayıpların dışında siber aylaklık, ağ güvenliğini tehdit etmekte çalışanların yasa dışı faaliyetleri işverenleri hukuki konularda savunmasız bırakmaktadır.[8] Fakat tüm bunların yanı sıra internetin iş yerinde yaratıcılığı, esnekliği, sosyalleşmeyi artıran ve öğrenme ortamını teşvik eden bir ihtiyaç olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. [6] Ayrıca iş stresini azaltıp verimliliği arttırdığına dair kanıtlar da vardır. Uzun çalışma saatleri arasında mola olarak görülen siber aylaklığın çalışan performansını yenileyip üretime katkı sağlarken tükenmişliği de azalttığı gösterilmiştir. [7]

Siber aylaklık konusundaki çalışmalar ilk olarak iş yaşamıyla ilgili olsa da daha sonra bu sorunlu internet kullanımının eğitim alanında da çalışmaları yapılmıştır.[9] İnternetin ve yeni teknolojilerin eğitim içinde yer almasıyla öğrenciler; okullarda bu teknolojiyi not almak, ders materyallerine ve güncel olaylarla ilgili bilgilere erişmek, çevrimiçi derslere

girmek, araştırma yapmak için kullanmaktadır. Teknoloji doğru kullanıldığında öğrenmeye fayda sağlamaktadır; fakat akademik olmayan amaçlarla kullanıldığında öğrenme ortamını olumsuz etkilemektedir. Öğrenciler için siber aylaklık, derste ders dışı amaçlarla BİT'in kullanılmasıdır.[10] Bazı çalışmalar öğrencilerin daha fazla boş vakitleri olduğu için çalışanlara göre daha fazla siber aylaklık yaptıklarını öne sürmüş, akademik performanslarıyla ters ilişkili olduğunu bulmuştur.[11] Bu durum siber aylaklığın dikkat dağıtıcı etkisi nedeniyle öğrenmeyi sekteye uğratmakta ve eğitimde endişe konusu olmaktadır. [10]

İlişkisel ihtiyaçlar, ilişki yoluyla karşılanabilecek hayatta kalma ve fiziksel güvenlik ihtiyacından farklı özel ihtiyaçlardır. Günlük yaşamda bilinçli bir farkındalık olmadan kişilerin birbirlerinden beklentileri ve birbirlerine olan ihtiyaçlarından oluşmaktadır. Bu bağlamda Erskine'nin ilişkisel ihtiyaçlar modeli 8 ilişkisel ihtiyacı kapsamaktadır.[12] Bunlar; güvenlik, bir ilişki içinde doğrulanmış, onaylanmış ve anlamlı hissetme, kabul edilme, kişisel deneyimin onaylanması, kendini tanımlama, etki yaratma, diğer kişinin başlatması ve sevgiyi ifade etme ihtiyacıdır.[13]

Bu çalışmanın ana amacı; Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencilerinin siber aylaklık düzeyleri ile ilişkisel ihtiyaçlar doyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmamızın başlığında ‘‘öğrenme etkinliklerinde sırasında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma alışkanlıkları’’ ifadesine yer verilmesinin sebebi; siber aylaklık ölçeğini geliştiren araştırmacıların, başlık ve yönergelerde ‘‘siber aylaklık’’ teriminin geçirilmemesini açıkça belirtmelerinden ve sosyodemografik faktörler içinde internet kullanımına dair soruların yer almasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışmamızda cinsiyet, yaş, sınıf, maddi gelir düzeyi, akademik dönem kaybı, internet kullanım becerisi, akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi değişkenleri ve bu değişkenlerin iki ana başlıkla ilişkisi ortaya koyulacaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Siber Dünya Nedir?

Siber terimi, Amerikalı bir bilim adamı olan Norbert Wiener'in ''Sibernetik ya da Hayvan ve Makinede Kontrol ve İletişim'' adlı kitabının başlığında geçen sibernetik kelimesinden türetilmiştir. İnsanların makinelerle etkileşimi ve bu sistemler için alternatif bir ortam sağlanması fikri, siber uzay kavramının temelini oluşturmuştur.[14] Siber uzay kavramı ise; ilk defa 1980'lerin başında bilim-kurgu yazarı William Gibson'ın bir romanında geçmektedir. Yazar siber uzayı "bilgilerin elektromanyetik dosyada oluşturulması ile dünyanın her yanına farklı sistemler aracılığıyla dağıtılması ve bilgiye erişim sağlanılan sanal ortamların bütünü" olarak tanımlamıştır.[15] Siber uzay, kurgusal bir tanım olsa da zamanla akademik çevrelerce kabul görüp kullanılmaya başlanmıştır. Ülkemizde Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı siber uzayı ''tüm dünyaya ve uzaya yayılmış durumda bulunan bilişim sistemlerinden ve bunları birbirine bağlayan ağlardan veya bağımsız bilgi sistemlerinden oluşan sayısal ortam'' olarak tanımlamıştır.[16] Fakat tanım üzerinde fikir birliği sağlanamamakla birlikte siber uzay, zamana ve birbirine bağlı sistemleri ve bu sistemlerle etkileşime giren kullanıcıları kapsamaktadır.[14]

Siber uzay, siber alan ve siber dünya olarak da bilinmektedir. [17] Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla siber dünyanın sınırları genişlemektedir. BİT'in gelişmesi pek çok kolaylığı beraberinde getirmekte günümüzde günlük yaşamda gerçekleştirdiğimiz haberleşme, iletişim, alışveriş, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi pek çok işlem BİT aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır.[18]

2.1.1. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etkileri

Siber dünyanın bir bileşeni olan BİT; bilgiyi oluşturmak, depolamak, paylaşmak amacıyla kullanılan teknolojik araçlar ve kaynaklardır. İnternet başta olmak üzere bilgisayarlar, telefonlar; radyo, televizyon gibi canlı yayın; podcast, video ve ses oynatıcıları gibi kayıtlı yayın cihazları bu kaynak ve teknolojiler içinde yer almaktadır.[19]

BİT, insan hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Tüm bireylerin, her alanda hızlı bir şekilde bilgi sahibi olması, olan bitenden haberdar olması, birbirleriyle eş zamanlı iletişimde olmasına imkân sağlamaktadır. [1] Üretilen bilgide artış, yapılan işlemlerin karmaşıklaşması ve hızlı tepki alma isteği BİT'in daha fazla kullanılmasına sebep olmaktadır.[20]

Bu teknolojilerin en sık kullanım sebebi kazançtır. Farklı alanlarda maliyetin düşürülmesi, üretim süresinin kısalması ve bu şekilde verimliliğin artması işletmeler için önemli fayda sağlamaktadır. Bu doğrultuda ülkeler için de ekonomik büyümeye katkı sağlayıp uluslararası ilişkileri dahi etkilemektedir. Bireysel olarak da yeni ve hızlı bilgi edinme kolaylığı, yeni sosyal ve fiziksel alanları görebilme ve anlayabilme fırsatıyla kişisel gelişime katkı sağlamaktadır. [20] Çocuklar içinse teknoloji; öğrenme, oynama, keşfetme aracısı olabilir. Ancak ekran süresinin artması, internet ve dijital oyun bağımlılığı gibi problemli davranışların yanı sıra kas iskelet sistemi gelişiminde olumsuz etkilere, fiziksel aktivite azlığı ve obeziteye neden olduğuna dair çalışmalar mevcuttur.[21]

Teknolojinin uygun olmayan kullanımları çeşitli sorunlara yol açmaktadır. İnternet kullanımının artmasıyla dolandırıcılık, siber taciz, siber zorbalık, siber terör, yetişkin içeriklerin tanıtımı, kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi dijital suçlar da hayatımıza girmiştir. [22–24]

2.1.2. Eğitim Alanında Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Önemi ve Etkileri

Her alanda olduğu gibi eğitim sistemi içerisinde de BİT yerini almıştır. Eğitimde kaynakların verimli kullanımı, öğrenme ortamında sağladığı esneklik ve etkin bilgi akışı oluşturması nedeniyle eğitim ve öğrenme etkinliklerine dahil edilmesi gereklidir.[25] 2020 yılı Yükseköğretim Kurulu (YÖK) durum raporuna göre Covid-19 salgınının neden olduğu pandemiyle beraber çoğu üniversitelerde uzaktan eğitime geçilmiştir. Teorik eğitimlerin çoğu, uygulamalı eğitimlerin teorik kısımları çevrimiçi yapılıp sınav, ödev ve projeler aynı şekilde değerlendirilmiştir.[26] Bu durum eğitim alanında teknolojinin sağladığı avantajları tekrar göstermiştir.[27] Öte yandan toplum içindeki sosyoekonomik değişkenlik; internet erişimi ve hızı, kişisel bilgisayar ve telefona sahip olma, televizyon hizmetleri ve dijital okur yazarlıkta farklılıklara sebep olarak dijital uçurum yaratıp eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır. Bu nedenle BİT'in etkin kullanılması için alt yapı, internet ve teknoloji olanaklarının geliştirilmesi, eğitimde içerik, mevzuat, güvenlik gibi konularda çalışmalar yapılması önemlidir.[28]

Eğitim içerisinde BİT, kaynak tabanlı öğrenme ile güncel ve güvenilir bilgi kaynaklarına ulaşmayı sağlar. Görsel ve işitsel uygulamalar sayesinde öğrenci motivasyonunu artırır.[29] Örneğin; tıp eğitimi için sanal gerçeklik ve simülasyonlar, gerçek hasta senaryolarıyla öğrencilerin becerilerini geliştirip meslek hayatına hazırlar.[30] Böylece öğrenci merkezli eğitime katkıda bulunur. Eş zamanlı olmayan eğitim, istenildiği zaman kaynaklara

ulaşabilme imkanıyla öğrencilerin dersle daha fazla etkileşimde olmasını ve bağımsız öğrenmesini teşvik eder. Bireysel farklılıkları eşitler. Bu sayede BİT, öğrencilere hem istedikleri hız ve yoğunlukta, bireysel özelliklerine uygun çalışma imkanı sağlar hem de özel ihtiyaçları olan öğrenciler için önemli bir kaynak oluşturur.[29] Yapılan iki çalışmada; sanal gerçeklik kullanımının, otizm spektrum bozukluğu tanısı ve gelişimsel engeli olan bireylerin iş görüşmelerinde fayda sağlayıp sağlamadığı araştırılmış, bu teknolojilerin katılımcıların güçlü taraflarını ortaya koyma, kişisel gelişim, anlık sorunlara çözüm bulma noktasında katkısı olduğu görülmüştür.[31,32]

Eğitimcilerin gözünden bakıldığında da BİT kullanımının sağladığı kolaylıklar ve zorluklar mevcuttur. Yapay zekâ kullanımı öğretmenlerin not verme, öğrencilere geri bildirimde bulunma gibi idari işlerini kolaylaştırarak verimliliklerini arttırmaktadır. Yapay zekadan yararlanan intihal, dil bilgisi kurallarını tarayan programlar sayesinde iş yükünü hafifletmeye yardımcı olmaktadır.[30] Bunların yanı sıra yaşanan zorluklar alt yapı eksikliği ve bu teknolojilerin etkin kullanılabilmesi ile ilgilidir. Öğretmenlerin BİT kullanımına yönelik bilgi yetersizliği, BİT'i kullanmak istememeleri, teknolojiye karşı olumlu tutumlarına rağmen kaynak ve kurum içi eğitim yetersizliği; teknolojinin eğitime dahil edilmesi konusunda önemli engeller olarak görülmektedir.[33]

Bilgisayar kullanımına yönelik tutum, kişinin bilgisayar kullanmayı sevip sevmediğini, ilgi durumunu göstermektedir. Bu tutum öğrenciler için bilgisayarların eğitim aracı olarak kabul edilebilirliğinin bir göstergesi sayılabilir.[34] Eğitim alanında bilgisayar kullanımı cinsiyet açısından değerlendirildiğinde bilgisayara karşı olumsuz tutumları olan kız öğrencilerin BİT kullanım yeterliliklerinin daha az olacağı söylenmektedir. Bu durum öğrencilerin meslek seçimi ve meslek hayatını etkilemektedir. Daha eski çalışmalarda genellikle toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle bilgisayar kullanım oranlarında kadınlar geride kalmış gözükse de günümüzde birçok çalışmada, BİT' in eğitim hayatına daha fazla dahil olmasıyla cinsiyet farklılıklarının ortadan kalktığına dair kanıtlar mevcuttur. Buna karşın bilgisayar kullanım oranlarındaki cinsiyet eşitliğinin, bilgisayara karşı tutumda fark olmayacağı anlamına gelmediği, bilgisayarı kullanma amaçlarına göre tutumlarının da değişebileceği savunulmaktadır.[34,35]

Öğrencilerin BİT'e erişiminin akademik performansla ilişkisinde literatürde farklı sonuçlar vardır. Bazı çalışmalarda BİT'in eğitime dahil edilmesinin öğrenci başarısıyla doğrudan anlamlı ilişkili olmadığı gösterilmiştir.[29,36] Fakat evde ve okulda internet

erişimine sahip olmanın bilimsel okuryazarlığı geliştirerek akademik performansı arttırdığına dair çalışmalar da mevcuttur.[37] Üniversite bünyesinde yapılan teknolojik yatırımların öğrencilerin bilgiye erişimini arttırdığı için araştırmaya teşvik ettiği söylenebilir. Bu sayede öğrenciler kendi kendine öğrenme becerilerini geliştirir. Ayrıca çevrimiçi dersler özellikle düşük performans gösteren öğrenciler için destekleyicidir. Benzer şekilde uzaktan eğitim veren kurslar sayesinde eğitimin kalitesi artırılabilir.[29,36,38]

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı'nın (OECD) 2012 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) verilerini kullanarak 15 yaşındaki 4848 öğrenciyi dahil eden bir çalışma; evde ve okulda internet erişimine sahip olmanın ders puanlarını artırdığını bulmuştur. Ayrıca çalışmada öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile ders puanları ters ilişkili olmasına rağmen, bilgisayar başına düşen öğrenci sayısı arttıkça akademik performansın olumlu etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin internet kullanımının derslerle ilgili olmadığı ve dikkatlerini dağıtarak ders faaliyetlerinden uzaklaştırdığı şeklinde yorumlanmıştır.[37]

İnternet ve akıllı telefonların günlük yaşamın ayrılmaz parçası haline gelmesiyle öğrenciler BİT'i sınıflarda ders esnasında kullanabilmektedirler. Kişisel amaçlarla internette gezinme, alışveriş, e-posta aktiviteleri gibi akademik olmayan nedenlerle kullanımı da söz konusudur. Bu durumu açıklayan kavram siber aylaklıktır. Her an siber dünyaya bağlı olmak öğrencilerde odaklanma eksikliğine neden olmakta akademik, spor, müfredat dışı performanslarını etkileyebilmektedir.[10,39] Bunun yanında internet, akıllı telefon, dijital oyun bağımlılığı, nomofobi (akıllı telefondan yoksun kalma korkusu), FoMO (*fear of missing out*) (gelişmeleri kaçırma korkusu), *netlessphobia* (internetsiz kalma korkusu) gibi yeni bozuklukları da beraberinde getirmektedir. [40] İnternet ve teknolojik cihazların eğitimdeki önemi açık olmasına rağmen yarattığı olumsuz etkiler de göz ardı edilmemelidir.[39]

2.2. Siber Aylaklık

İş yaşamında teknolojik aletler her ne kadar çalışanlar arasında iletişimi kolaylaştırıp gereksiz iş yükünün azaltılmasını sağlasa da bu durumun suistimal edilmesi ve bilinçsiz kullanılması siber aylaklık kavramını ortaya çıkarmıştır.[3] Siber aylaklık genel olarak mesai saatleri içinde bilgisayar, telefon ve internet gibi teknolojik kaynakların iş dışı amaçlarla kullanılmasıdır.[3]

Siber aylaklık kavramı çeşitli Türkçe kaynaklarda sanal kaytarma, sanal aylaklık, siber kaytarma; yabancı kaynaklarda ise ‘‘*cyberloafing*’’, ‘‘*cyberslacking*’’, ‘‘*cyberbludging*’’, ‘‘*personel web usage’’* olarak da geçmektedir.[3,5,8,41–45] Temelde aynı tanım yer almasına rağmen eğitim alanında daha çok siber aylaklık teriminin kullanıldığı gözlemlendiği için bu çalışmada siber aylaklık olarak kullanılmaktadır.

2.2.1. Siber Aylaklık Davranışları ve Etkileri

Çalışanların iş yeri internetini kötüye kullanımına dair çalışmalar vardır; fakat ilk defa Lim[5] tarafından kavramsallaştırılıp ‘‘çalışanların mesai saatleri içinde şirketlerinin internet erişimlerini kullanarak işle ilgili olmayan web sitelerinde gezinme ve kişisel e-postalarını kontrol etme’’ şeklinde sapkın bir iş yeri davranışı olarak tanımlanmıştır. Sapkın iş yeri davranışı; gönüllü olarak örgüt ve üyelerinin huzurunu olumsuz etkileyen, ilkelerin ihlalidir. Bu tanım içerisinde dolandırıcılık, dedikodu, devamsızlık, saldırganlık gibi davranışlar örnek gösterilmiş ve kategorilere ayrılmıştır. Siber aylaklığın da bu iş yeri sapkınlığının üretim sapkınlığı kategorisine girebileceği düşünülmüştür. Çünkü bu davranışların çalışanları işlerinden alıkoyarak zamanlarını verimsiz kullanmalarına ve maliyet kayıplarına neden oldukları öne sürülmektedir.[5]

Anekdota dayalı kanıtlara göre bazı çalışanların günde yaklaşık 5-6 saatini internette gezinerek geçirdiğini görülmektedir. İşyerinde siber aylaklık yapan Amerikalı çalışanların sayısı yaklaşık 34 milyon olup haftada toplam 200,6 milyon saat verimlilik kaybına yol açtığı düşünülmektedir. Benzer şekilde Birleşik Krallık'taki çalışanların zamanlarının yaklaşık %40'ını siber aylaklık yaparak geçirdikleri ve bu durumun işletmelere yılda yaklaşık 154 milyon sterline mal olduğunu gösterilmektedir.[7]

Lim[5] yaptığı çalışmada siber aylaklık davranışlarını, tarama ve e-posta faaliyetleri olmak üzere ikiye ayırmıştır. Siber aylaklık davranışlarını oluşturan maddeler çizelge 1.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 1.1. Lim'in siber aylaklık sınıflandırması[5]

Web sitelerinde tarama faaliyetleri
• Sporla ilgili web sitelerine girme • Yatırımla ilgili web sitelerine girme • Eğlence ile ilgili web sitelerine girme • Genel haber web sitelerine girme • İşle ilgili olmayan web sitelerine girme • İşle ilgili olmayan bilgileri indirme • Kişisel ürünler için alışveriş yapma • Yetişkin içerikli web sitelerine girme
E-posta aktiviteleri
• İşle ilgili olmayan e-postaları kontrol etme • İşle ilgili olmayan e-posta gönderme • İşle ilgili olmayan e-posta alma

İş yerinde yapılan aylaklıklara uzun öğle yemekleri, iş esnasında yapılan telefon konuşmaları örnek verilebilir. Fakat siber aylaklık yapanlar, aynı zamanda iş başındaymış gibi görünür ve internette gezinme sırasında diğer davranışlara göre daha fazla zaman geçirir. Aynı zamanda bilinçsiz internet kullanımı kurumları hukuken zor durumda bırakabilir. Tüm bu durumlar siber aylaklığın diğer aylaklık türlerine göre daha endişe verici olduğu gerçeğini yansıtmaktadır.[5]

Siber aylaklık sıklığı ve çalışanlar tarafından algılanan ciddiyetini araştıran bir çalışmada sırasıyla işle ilgili olmayan, genel haber ve spor web sitelerini ziyaret en yaygın; yetişkin içerikli sitelere girmek ve çevrimiçi alışveriş en nadir davranışlar olarak bulunmuştur. Çalışanlara göre yetişkin içerikli sitelere girme ve oyun oynama çok ciddi, kişisel e-posta aktiviteleri de daha az ciddi olarak nitelendirilmiştir. Davranışların ciddiyeti ve yaygınlığı ters ilişkili bulunmuştur. Ciddi algılanan davranışların önüne geçilmesi için kabul edilebilir internet politikalarının oluşturulması savunulmaktadır.[46]

Anandarajan[47] ise kişisel web kullanımı (KWK) tanımını siber aylaklık ile aynı şekilde açıklamıştır. Fakat kişisel web kullanımı hakkındaki olumsuz görüşlerin olduğu çalışmalarda bu tanımın siber aylaklık olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Kişisel web kullanımının tamamen olumsuz yönlerinin olmadığı; bunun yanında problem çözmeye yardımcı olma, gereksiz işleri azaltma, yoğun iş yükü arasında mola ihtiyacını karşılama,

yaratıcılığı artırma gibi olumlu tarafları olabileceğini savunmuştur. Özellikle çalışma saatlerinin iş yerlerindeki 8-16 mesai saatlerinin dışına çıkmasıyla çalışanlar için gerekli bir durum olduğunu vurgulamıştır. [47]

Kişisel web kullanımını; eğlence amaçlı, kişisel öğrenme amaçlı, yıkıcı ve belirsiz olmak üzere 4 kategoriye ayırmıştır. Kişisel öğrenme amaçlı faaliyetler, bilgili ve eğitimli çalışanlar oluşturarak yapılan işin miktarını, kalitesini arttırır ve üretime katkı sağlar. Makale indirmek, şirket sektörüyle ilgili bilgi edinmek, eğitimlere kaydolmak gibi davranışlar bu kategoriye örnek gösterilmiştir. Eğlence amaçlı kişisel web kullanımı ise boş zamanda yapılan aktiviteler olup siber güvenlik, kurum ve birey itibarı açısından zararı faydasından fazladır. Bu kategoride amaçsız internette gezinme, sosyal etkinlik arama, hobilerle ilgilenme gibi davranışlar yer almaktadır. Yıkıcı kullanım, en zararlı davranış kategorisinde değerlendirilmiştir. Siber saldırı, bant genişliğinin daralmasının yanı sıra bu davranışlara sınırlama koymayan kurumların yasal ve mali sorumluluklarının ortaya çıkabileceği savunulmaktadır. Müzik indirmek, film izlemek, yetişkin içerikli sitelere girmek gibi davranışlar yıkıcı kullanım kapsamında değerlendirilmektedir. Belirsiz kullanımın da şirket bilgilerinin dışarı sızabileceği düşüncesiyle zararlı olabileceği düşünülmüş; fakat fayda ve zararı tam olarak değerlendirilememiştir. Sohbet odalarında şirket hakkında tartışmak, diğer şirketler hakkında bilgi edinmek gibi davranışlar bu kategoride yer almaktadır.[44]

Blau ve arkadaşları[48] ise siber aylaklığın tarama ve e-posta aktivitelerine etkileşim kategorisini eklemiştir. Anlık mesajlaşmak, çevrimiçi sohbet odalarına katılmak, iş dışı konularda mesaj göndermek, iş dışı bilgileri indirmek, çevrimiçi oyun indirmek, çevrimiçi oyun oynamak olmak üzere 6 davranışı bu kategoride incelemiştir. Yaptığı çalışmada farklı siber aylaklık davranışlarının farklı sonuçlara yol açabileceğini vurgulamıştır. E-posta ve tarama işlemlerinin etkileşimli davranışlara göre daha pasif olduğunu belirtmiş, bu nedenle etkileşimli davranışların üretim sapkınlığından daha ciddi sonuçları olduğunu savunmuştur. [48]

Blanchard ve Henle[43] de siber aylaklığın farklı türleri olabileceğini savunmuştur. Bu davranışların kısıtlı olması ve türüne bağlı olarak hepsinin aynı derecede zararlı olamayacağını öne sürmüş, önemsiz ve ciddi siber aylaklık olarak ikiye ayırıp bu kavramı geliştirmiştir. 2 faktöre ait davranışlara çizelge 1.2.'te yer verilmiştir.

Çizelge 1.2. Blanchard ve Henle'nin siber aylaklık sınıflandırması [43]

Önemsiz Siber Aylaklık	Ciddi Siber Aylaklık
• İş dışı e-posta almak • İş dışı e-posta gönderme • Haber sitelerini ziyaret etmek • İş dışı e-postaları kontrol etmek • Finans sitelerini ziyaret etmek • Borsa sitelerini ziyaret etmek • Çevrimiçi alışveriş yapmak • Spor sitelerini ziyaret etmek • Çevrimiçi açık artırmalara katılmak	• Yetişkinlere yönelik siteleri ziyaret etmek • Sohbet odalarına katılmak • Kişisel web sayfasını yönetmek • Sanal toplulukları ziyaret etmek • Bahis sitelerini ziyaret etmek • Kişisel ilanları kontrol etmek • Blog okumak • Müzik indirmek

Yapılan çalışmada beklendiği gibi çalışanların daha fazla önemsiz siber aylaklık davranışlarında bulunduğu ortaya çıkmıştır. Çalışanların %90'ı e-posta aktiviteleriyle ilgilendiği, finans, haber sitelerini ziyaret ettiği; %10'nundan azının da sohbet odalarına katıldığı, çevrimiçi kumar oynadığı ve yetişkin içerikli sitelere girdiği görülmüştür. Bunun yanında çalışma arkadaşlarının ve yöneticilerinin siber aylaklıkla ilgili düşüncelerinin önemsiz siber aylaklıkla ilişkili olduğu bulunmuştur. Önemsiz siber aylaklığın başkaları tarafından da yapıldığını veya göz yumulduğunu düşünen çalışanların, önemsiz siber aylaklık yapma olasılıklarının yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Ciddi siber aylaklık, diğer çalışanların tutumlarına yönelik algıyla ilişkisiz bulunmuş, bu sınıfa giren davranışların zaten tüm çalışanlar tarafından uygun görülmediği şeklinde savunulmuştur .[43]

Günümüzde araştırmacılar gelişen teknolojiyle birlikte siber aylaklık davranışlarını özelikle sosyal ağ sitelerindeki etkinlikleri de kapsayacak şekilde güncellemektedirler. [49] Bu kapsamda Wu ve arkadaşları[50], ''çalışanların işle ilgili olmayan sosyal medya faaliyetleri için bireysel ve kurumsal kaynakların gönüllü kullanımı''nı sosyal siber aylaklık olarak tanımlamıştır. Sosyal siber aylaklığın psikolojik etkileri üzerine çalışma yapan araştırmacılara göre; sosyal siber aylaklığın iş stresinden uzaklaşmayı sağlayarak ruh sağlığına olumlu etkileri olduğu, davranışlar kontrol edilemez hale gelirse zihinsel yorgunluğa neden olabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Fiziki sosyal aktivitelerin mesai saatleri dışında işle ilgili konulardan uzaklaşıp rahatlamaya yardımcı olduğu gibi sosyal siber aylaklığın da benzer etkileri olabileceği savunulmuştur.[50]

Siber aylaklığın etkilerine farklı açılardan yaklaşan çalışmalar mevcuttur.[51] Tanımın ortaya çıkmasıyla konuyla ilgili ilk yaklaşımlar genellikle olumsuz yöndedir. İlk çalışmalarda sapkın bir iş yeri davranışı, üretim sapkınlığı olarak nitelendirilmektedir. Bunun nedeni ise ciddi maddi gelir ve üretkenlik kaybına sebep olmasıdır.[5] Günümüzde çalışanların gün içinde yaklaşık 2 saatlerini siber aylaklığa harcadıkları ve bu durumun kurumlara yılda 85 milyar dolara mal olduğu tahmin edilmektedir.[52] Bunun dışında bilinçsiz kullanım kurum bilgilerinin üçüncü şahısların eline geçmesine neden olabilmektedir. Ayrıca güvenli olmayan programlar veya web siteleri nedeniyle siber saldırılara imkân vermekte ve şirketleri zarara sokmaktadır. Kişisel amaçlarla aşırı internet kullanımı bant genişliğini daraltmakta kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır.[53] Tüm bunlar nedeniyle disiplin cezaları, işten çıkarılmalar, kurum ve birey itibar kayıpları, kurumsal gizlilik ihlalleri gibi hukuksal süreçler yaşanabilmektedir.[51]

Diğer bir görüşe göre bazı davranışlar diğerlerinden daha zararlıdır. Sosyal ve etkileşim gerektiren davranışlar daha fazla zihinsel efor gerektirir ve diğer davranışlara göre işe geri dönmeyi daha fazla geciktirirler.[54]

Öte yandan daha ılımlı bir bakış açısı da mevcuttur. Siber aylaklığın tamamen zararlı bir davranış olmadığı kısa sürelerle, çevrimiçi bir mola niteliğinde olduğunda çalışanların yenilenerek taze bir zihinle işlerini daha verimli ve yaratıcı yapmalarına olanak verdiği savunulmaktadır. Bu durum iş stresini azaltıp aynı zamanda iş tatminini de artırmaktadır. Tüm bunlar daha mutlu bir çalışan ve daha iyi bir iş performansını beraberinde getirir.[53]

Günümüzde kuruluşlar siber aylaklığın önüne geçmek için çalışanları elektronik olarak izleme, bazı web sitelerine filtre getirme gibi çeşitli internet kullanım politikalarını uygulama yoluna gitmektedir. Bu önlemler dışında kurumlar, siber aylaklık davranışlarını ve çalışanları bu davranışlara iten faktörleri anlamak durumundadırlar.[55]

2.2.2. Siber Aylaklığın Belirleyicileri

Birçok çalışmada siber aylaklık ve çeşitli değişkenlerin ilişkisi araştırılmıştır. Çoğu faktörde farklı sonuçlar bulunup fikir birliği sağlanamamıştır. 69 çalışmayı inceleyen bir literatür araştırmasında erkek, genç, internet kullanım becerisi fazla olan kişilerin daha çok siber aylaklık yaptığına dair çalışmaların daha fazla olduğu bulunmuştur.[56]

Bazı çalışmalarda cinsiyet açısından anlamlı fark görülmemiş bazılarında ise kadınların erkeklere kıyasla daha az siber aylaklık yapmalarına rağmen daha fazla e-posta aktivitelerinde bulunduğu gösterilmiştir.[56,57] Diğer bir çalışmada ise oyun ve bahis alanında

erkeklerin daha önde olduğu saptanmış bu durum cinsiyetin siber aylaklığın farklı türleri arasında önemli bir değişken olduğunu göstermiştir.[49]

Çoğu çalışmada yaş ile siber aylaklık arasında ters yönlü bir ilişki gösterilmektedir. Gençler, interneti daha fazla kullanmaları ve daha fazla deneyim sahibi olmaları nedeniyle yaşlılara göre daha çok siber aylaklık yapma yönelimindedir.[56] Başka bir bakış açısı da gençlerin, iş yerinde internet kullanım kurallarını daha fazla ihlal etme; daha yaşlı çalışanların ise daha fazla uyma eğiliminde olmasıdır.[58]

Statü kapsamında değerlendirildiğinde ise eğitim düzeyi yüksek, yönetici, yüksek maaş alan çalışanların daha fazla siber aylaklık davranışlarında bulunduğu görülmektedir. Yönetici olarak çalışan bireylerin, iş stresinin daha fazla olması ve bundan uzaklaşmak amacıyla interneti daha fazla kullanmaları nedeniyle siber aylaklık yaptıkları tahmin edilmektedir. Yüksek statü sahiplerinin iş yerlerinde çalışma şartlarının görece daha bağımsız olması da bu durumu destekleyen bir etkendir.[59] Ayrıca çalışanların belirli bir görev için kendilerini daha nitelikli görmeleri de siber aylaklığa teşvik eden durumlardan birisidir.[60]

Çalışma saatlerinin uzunluğu da bireyleri siber aylaklığa yönelten faktörlerden biridir. [57] Mevcut iş şartlarından daha uzun sürelerle çalışmak durumunda kalan çalışanlar, bir yandan günlük işlerini halletmeye çalıştıkları için siber aylaklık yapmak zorunda kalmaktadırlar.[47]

Çalışanlar arasında iş dağılımı, mesai saati uygulamaları, izlenen politikalarda adaletsizlik olduğunun düşünülmesi de çalışanları siber aylaklığa yönlendirmektedir. Çalışanların, yaşadıkları olumsuzluklara tepki göstermek ve bu durumları dengelemek için siber aylaklık davranışları gösterdikleri düşünülmektedir.[5]

İş yerinde dışlanmanın da beraberinde yalnızlık ve aidiyet duygusunun eksikliğini getirdiği için sosyal siber aylaklığa sebep olduğu gösterilmiştir. Yalnızlığın giderilmesi amacıyla sosyal ağlar aracılığıyla başkalarıyla iletişime geçme isteğinin, sosyal siber aylaklığa teşvik eden bir etken olduğu söylenebilir.[61]

Kişilik özellikleri ile siber aylaklığı ilişkilendiren birkaç çalışma da mevcuttur.[62,63] Yapılan bir çalışmada dışa dönüklüğün siber aylaklığı arttırdığı; sorumluluk, duygusal denge ve açık görüşlülüğün siber aylaklığa engel olduğu bulunmuştur.[62] Dışa dönük kişilerin girişkenlikleri ve sosyal yönelimleri düşünüldüğünde bulundukları ortamda iletişim ihtiyaçları karşılanmadığı zaman çevrimiçi yollara yöneldiği düşünülmektedir.

Sorumlu bireyler, görev odaklı ve kurallara uyma eğiliminde oldukları için siber aylaklıktan uzak durmaktadırlar. Duygusal olarak dengesiz başka bir deyişle nevrotik bireyler, dürtüsel ve depresif özelliktedirler. Bu sebeple daha kolay siber aylaklık davranışlarında bulunmakta, siber aylaklığı yaşadıkları olumsuz durumlardan kaçınma yolu olarak görmektedirler.[62,63]

Öz denetim, bir kişinin dürtü, düşünce ve davranışlarını ne ölçüde gözlemlediğini ve engellediğini belirleyen bir kişilik özelliğidir. Bu özelliği yüksek olan bireylerin siber aylaklık yapma olasılıkları daha düşük bulunmuştur.[64]

Öz yeterlilik ise kişinin kendi yeteneklerine ne derece inandığıdır. Teknolojik araçlarla ilgili öz yeterliliği düşük olan bireylerin de aynı şekilde siber aylaklık oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür.[64]

2.2.3. Eğitim Alanında Siber Aylaklık

Siber aylaklıkla ilgili araştırmalar, sadece çalışma ortamıyla sınırlı değildir. İlk olarak okullarda bilgisayar laboratuvarlarının açılmasıyla birlikte öğrencilerin interneti kişisel amaçlarla kullanmaya başladıkları gözlemlenmiştir.[65] Bu bağlamda eğitim alanında siber aylaklık, Türkçe literatürde ilk defa Kalaycı[41] tarafından; ‘‘öğrencilerin ders saatleri içinde interneti dersle ilgili olmayan işler için kullanma eğilimi/davranışı’’ olarak tanımlanmıştır.

2018 yılında yapılan bir araştırmaya göre Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 13-17 yaş arası gençlerin % 95’inin bir akıllı telefona erişiminin olduğu, %45’nin neredeyse sürekli çevrimiçi olduğu saptanmıştır.[66] Üniversite öğrencilerinin yaklaşık %95’i cep telefonlarını, yaklaşık %29’u dizüstü bilgisayarlarını her gün sınıfa getirmektedir.[67] Bilgisayar ve internet; öğrencinin aktif katılımını sağlama, motivasyonunu artırma gibi işlevleriyle özellikle yükseköğretimde öğrenmeye yardımcı önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. Fakat eğitim ortamında kişisel bilgisayar ve akıllı telefon varlığı, kablosuz internet sağlanması, öğrencilerin akademik olmayan davranışlar göstermesine de neden olmaktadır.[68]

Öğrenciler genel olarak sosyal ağ, haber ve spor sitelerine girme, e- posta aktiviteleri, mesajlaşma, müzik dinleme, oyun oynama gibi davranışlarda bulunmaktadırlar.[69] Siber aylaklığın kabul edilemez bir davranış olduğunu bildirmelerine rağmen siber aylaklık davranışlarına devam etmektedirler.[70]

Öğrencilerde siber aylaklığı ölçmek için yapılan bir araştırmada; web tabanlı ödev gönderme sistemi bulunan bir üniversitedeki öğrencilerin %51’inin ödevlerini ders saatleri

içerisinde gönderdiği tespit edilmiştir.[71] Öğrenciler sadece sınıf içinde değil, sınıf dışında ders çalışırken veya ödev yaparken de siber aylaklık davranışlarında bulunmaktadırlar. ABD'de üniversite öğrencilerinin bir derste ortalama 12 defa mesajlaştığı, sınıf dışında ders çalışırken 3 saat içinde ortalama 35 defa mobil cihazlar tarafından siber aylaklık davranışlarına çekildiği gösterilmiştir.[72] Mobil cihazların sınıf içi kullanımındaki artış eğitim alanında çeşitli kolaylıklar sağlasa da bazı endişeleri beraberinde getirmektedir. [67]

Derslerde siber aylaklık yapmanın akademik performans ve eğitim ortamı için olumsuz etkileri olduğuna dair çalışmalar vardır. Bu çalışmaların ortak dayanağı, siber aylaklık davranışlarının dikkat dağınıklığına neden olmasıdır. [10,65,73,74] Ders esnasında yapılan siber aylaklık, öğrencileri çoklu görev yapmaya zorlar. Bilişsel olarak yüksek bir çaba gerektirir ve öğrenmelerini zorlaştırabilir.[75] Ders sırasında birden fazla uyaran arasında geçiş yapmak, odaklanma sorunu ve verimsiz çalışmayla sonuçlanabilir.[76] Bu durumu destekleyen bir çalışmada öğrenciler, dijital kullanımına izin verilenler ve verilmeyenler olmak üzere iki gruba ayrılmış, izin verilen grubun hafıza testi puanlarının daha düşük olduğu gösterilmiştir.[74] Fakat günümüzde Z kuşağı olarak adlandırılan yeni nesil; dijitale doğmuş, hayatının her döneminde teknolojiyle içe içe bir konumdadır. Bu sebeple bazı çalışmalarda, yeni neslin çoklu görev becerilerinin daha gelişmiş ve birden fazla işi aynı anda yapmanın kendileri için daha kolay olduğu da belirtilmektedir.[76] Bu durumun aksine üniversite öğrencilerine siber aylaklığın kendilerini nasıl etkilediğini soran bir araştırmada; siber aylaklığın, odaklanma sorunu dışında zamanın verimsiz kullanılmasına, diğer etkinliklerden fedakârlık edilmesine ve fiziksel ağrılara neden olduğu bildirilmiştir. [73]

Öğrenciler, kendi siber aylaklık davranışlarını azaltmak için interneti kapatma, sosyal ağ hesaplarını kaldırma, kendi kurallarını koyma, ödül-ceza sistemleri oluşturma gibi kaçınma ve öz denetim yöntemlerine başvurduklarını bildirilmektedirler.[73] Ayrıca öğrencilerin derslere daha fazla odaklandıklarında, dersler için motive olduklarında, sınıf içinde daha mutlu hissettiklerinde daha az siber aylaklık yaptıkları da gösterilmiştir.[77]

Literatürde eğitim ortamlarında siber aylaklığın nedenlerini araştıran çalışmalar mevcuttur.[9,69,73,75,78,79] Bir çalışmada nedenler; motivasyon, çevre, ders öğretmeni, derse hedeflenme, zaman olmak üzere 5 başlıkta incelenmiştir. Öğrenciler siber aylaklık yapma nedenlerini; dersin sıkıcı gelmesi, iki işi aynı anda yapabileceklerine inanma, psikolojik durum, ortam sıcaklığı, arkadaşlarının internette gezindiklerini görme, ders öğretmenini sevmeme, anlatımın sıkıcı olması, konuyu bilmeleri, dersin bir yararı olmayacağı

düşüncesi, başarılı olamayacaklarını düşünmeleri, verilen görev için belirli bir süre verilmemesi olarak bildirmişlerdir.[9]

Siber aylaklık nedenleri arasında yer alan arkadaşlarının internette gezindiklerini görme; birey için önemli olan kişilerin, bireyin davranışlarını etkileme derecesi olarak bilinen öznel normlarla ilişkilidir. Yapılan bir çalışmada öznel normların siber aylaklık niyetine katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Başka bir deyişle akranlar arası sosyal baskı veya yapılan davranışın hoş görüleceği düşüncesinin, siber aylaklığa yönlendiren nedenlerden biri olduğu söylenebilir.[75]

Siber aylaklık nedenlerini araştıran bir başka çalışmada ise; öğrenciler, benzer nedenler dışında telefonlarına bildirim gelmesi, iletişim isteği, eğlenceli vakit geçirme isteği , sosyal ağlardaki paylaşımlardan haberdar olma, güncel bilgi, haber gibi merak unsurlarını da siber aylaklık yapma nedenleri arasında göstermişlerdir.[69] Diğer çalışmalarda da bunlara ek olarak derste tek taraflı iletişim olması, bağımlılık, gelişmeleri kaçırma korkusu (FoMO) gibi psikolojik bozukluklar, çalışmanın uzunluğu ve mola verme isteği yer almaktadır.[73,78,79]

Tıp ve hemşirelik fakülteleri öğrencilerinin siber aylaklık davranışlarına ilişkin az sayıda araştırma mevcuttur.[80–82] Bu kapsamda Endonezya'da tıp, hemşirelik, farmakoloji ve psikoloji öğrencilerinin katıldığı bir çalışmada öğrencilerin % 90'ı siber aylaklık yaptığını kabul etmiş, yaklaşık % 33'ü 15-30 dakika, %18'i 1 saatten fazla siber aylaklık yaptığını bildirmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin cinsiyet ve yaşlarının siber aylaklıkla anlamlı ilişkisi bulunmamıştır.[80] İran'da 195 tıp fakültesi öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, siber aylaklık düzeyi ile mutluluk arasında ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.[81] İki farklı üniversiteden toplamda 379 hemşirelik fakültesi öğrencisinin katıldığı bir araştırmada ise hemşirelerin akıllı telefonları bilgiye ulaşmada potansiyel bir kaynak olarak gördüğü belirtilmiş; fakat klinik karar verme becerileri ile siber aylaklık arasında ters yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin siber aylaklık davranışlarının kontrolü için BİT'i akademik amaçlarla kullanma konusunda eğitim verilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.[82]

BİT kullanımı ve kişisel mobil cihazların varlığı, eğitim alanında çeşitli kolaylıklar sağlasa da siber aylaklık eğitim ortamını olumsuz etkilemektedir. Bu durumu ortadan kaldırmak için araştırmacılar tarafından çeşitli öneriler yapılmaktadır. İlkokuldan üniversitelere kadar derslerde akıllı telefon kullanımının yasaklanması birçok Avrupa

ülkesinde tartışma konusu olmaktadır.[83] Bunun yanında yasaklamanın kesin çözüm olmadığını, okulun öğrencileri gerçek dünyaya hazırlaması gerektiği için halihazırda bulunan her imkanın okul hayatında da var olması gerektiğini savunan çalışmalar da vardır.[69,83] Bu çalışmalarda, kısıtlamaya gidilmeden siber aylaklığın azaltılması için nedenlerin araştırılması; ebeveyn, öğrenci ve öğretmenlere konuyla ilgili bilgilendirmeler yapılması; öğrenci odaklı, interaktif, ilgi çekici, motive edici ders anlatımının olması gerektiği savunulmaktadır.[83]

2.3. İlişkisel İhtiyaçlar

İlişki, yaşam boyu var olması gereken bir zorunluluktur.[84] Bebekler, ilişki yani kişiler arası temas olmadan insan olmak üzere büyüyemezler.[12] Her insan özellikle de her çocuk bir diğer kişinin karşılıklı olarak dahil olduğu ilişkilere ve ilişkisel ihtiyaçlarını doğru şekilde karşılayacak temas halinde olduğu birinin varlığına ihtiyaç duyar. [84]

Bağlanma, evrimsel olarak temel amacı hayatta kalmayı sağlama olup çocuk ve bakım veren kişi arasında yakınlık kurma isteği ile başlayan ve yaşam boyu devam eden duygusal bağ olarak tanımlanır.[13,85] Eğer anne veya bakım veren kişi bebeğin ihtiyaçlarına ve duygulanımlarına sürekli ve olumlu yanıt verebiliyorsa güvenli bağlanma sağlanır.[85] Tam aksine ihtiyaçlara uygun karşılık veremeyen ebeveynlere sahip bebekler, güvensiz bağlanma gösterirler. Güvenli bağlanma, bebeklerin hem kendilerini hem de dış dünyayı keşfetmeleri için uygun ortamı sağlar.[13]

Kişi, kendi benliğini başkalarıyla kurduğu ilişki içinde keşfeder. Bu keşif sürecinde hem kendisiyle hem de diğerleri ile ilişki içindedir. Bu sayede benliğini keşfeder, başkalarından farklı olduğunu öğrenir. Benlik, bebeklikten itibaren insanın çevresiyle olan ilişkisinden doğar. Sağlıklı ilişkiden yoksun, yetersiz temas ile büyüyen çocukta benlik gelişimi de yetersiz olur. Kişinin içsel temasını kabullenmesi ve bunları bir ilişki içinde uygun şekilde kullanmasıyla isteklerini, ihtiyaçlarını tanır: korkmayı, üzülmeyi, kızmayı, sevinmeyi, sınırlarını belirlemeyi öğrenir. Bunları dış temas ile birleştirerek başkalarından yardım almayı, karşılıklı etkileşimden keyif almayı öğrenir. İlişkiler sayesinde insan, ilişki içinde olmayı öğrenir, empati ve şefkat duygusunu geliştirir. [12]

İlişkilerde ihtiyaçların karşılanmaması durumu sürekli tekrarlandığında farklı güvensiz bağlanma stilleri ile telafi edilmeye çalışılır. Genellikle bu güvensiz bağlanma stilleri kalıplaşarak yaşam boyu devam eder.[84] Örneğin; çocuklukta ihtiyaçlarına karşılık alamamış bir yetişkin, sonraki ilişkilerinde de karşısındaki kişilerin aynı tutum içerisinde olacağı beklentisine girebilir. Her ihtiyaç hissettiği anda yanında kimsenin olmayacağı düşüncesini öğrenir. Bu düşüncelerin oluşturduğu umutsuzluk ve acıyla başa çıkmak için duygu, düşünce ve ilişki ihtiyacını bastırma yoluna gidebilir. Duygu, düşünce ve isteklerden uzaklaşmak kişinin benliğine zarar verir. Tam olarak kendi gibi olamayan kişinin, dış dünya ile teması yani bir ilişkiyi sürdürme becerisi de bozulur. Fakat bunlara rağmen kişi olumsuz bir deneyim yaşadığında güvenebileceği, konuşabileceği ve yol gösterici birinin varlığına ihtiyaç duyar. Bu nitelikteki kişilerin yanımızda olduğunu

hissetmek, daha önceki olumsuz tecrübelerin sebep olduğu beklentilerin onarılmasına yardımcı olabilir. Bu yüzden hayatımızda sağlıklı ilişkilerin varlığı iyileştiricidir.[12]

İlişkisel ihtiyaçlar; ilişki içinde karşılanabilecek ihtiyaçlardır. Aynı zamanda ilişkiyi besler ve geliştirirler. Yaşamımızın tümünde ilişkisel ihtiyaçlar vardır ve devam eder.[84] Erskine[12], ilişkisel ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman deneyimlenen hisleri ‘‘özlem, bir çeşit boşluk, rahatsız edici bir yalnızlık’’ olarak tanımlamaktadır. İhtiyaçların karşılanmamasının devam etmesi halinde bu hislerin yerini hayal kırıklığı alır. Hüsran, yerini saldırgan veya öfkeli bir ruh haline, daha sonra umut ve enerji kaybına bırakmaktadır. ‘‘Ne anlamı var?’’, ‘‘Kimse benim yanımda değil’’ gibi kişinin benliği ve diğer kişiler hakkında olumsuz duygularını pekiştirir. Bu durum karşılanmamış ihtiyaçların yarattığı hislerin sürekli farkındalığını engelleyen bir savunma yolu olarak çalışır. Erskine’e[12] göre insan ruhunda kalıcı hasar bırakan, yaşanan travmalar değil; travma sırasında ve sonrasında ilişkisel ihtiyaçlarının fark edildiği ve uygun şekilde karşılandığı iyileştirici bir ilişkinin olmayışıdır.

Erskine ve arkadaşları[12], psikoterapiye gelen danışanlarından yola çıkarak güvenlik, bir ilişki içinde doğrulanmış, onaylanmış ve anlamlı hissetme, kabul edilme, kişisel deneyimin onaylanması, kendini tanımlama, etki yaratma, diğer kişinin başlatması ve sevgiyi ifade etme olmak üzere 8 ilişkisel ihtiyaç belirlemişlerdir.

2.3.1. Güvenlik İhtiyacı

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre hayatta kalmak için gereken fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelmektedir.[86] Bir ilişki içinde de güvende hissetme ihtiyacı vardır. İlişki içinde karşı tarafın sevgi ve saygısını kaybetme korkusu duymadan kişinin kendisi gibi olması güvenlik duygusuyla ilişkilidir. Kişinin kendini olduğu gibi bir başkasına açması, duygu ve düşüncelerini açıkça paylaşması ve bu sebeple karşıdan gelebilecek tepkilere açık olması riskli bir durumdur. Bu yüzden bir ilişkinin başlangıcındaki çekingen tavırlar, diğer kişinin güvenilirliğinin sınanmasına yöneliktir. [12]

2.3.2. Bir İlişki İçinde Doğrulanmış, Onaylanmış ve Anlamlı Hissetme İhtiyacı

Değer görme, başka biri için kıymetli olduğunu bilme; her ilişkide olması gereken bir durumdur. Değerli hissedilmeyen bir ilişkinin sürdürülmesinin bir anlamı da yoktur.

İlişkisel ihtiyaç olarak kıymetli ve anlamlı hissetmek, önemsenmenin ötesinde anlaşılmakla da ilgilidir. Aslında kişinin kendini bile tümüyle anlaması beklenmez; fakat

ne düşündüğünün, neler hissettiğinin karşısındaki kişi tarafından bir şekilde anlaşıldığını ve anlaşılan şey nedeniyle değer gördüğünü hissetmek ister.[12]

2.3.3. Kabul Edilme İhtiyacı

Güçlü, güvenilir, tutarlı, koruyucu biri tarafından kabul görme ihtiyacıdır. Ebeveyn figürleri bu özellikteki kişilerdir. Bireyler; ebeveynler, öğretmenler gibi rehberlik alabilecekleri kişilerin varlığına, desteğine, koruyuculuğuna ve ihtiyaçlarına odaklanmalarına gereksinim duyar.[12]

2.3.4. Kişisel Deneyimin Onaylanması İhtiyacı

Kişinin kendi yaşadığına benzer bir şeyi yaşamış ve bunun üzerinden kendisini anlayan birilerinin varlığına duyduğu ihtiyaçtır. Kişi için anlaşıldığının ifade edilmesi de çok anlamlı ve önemli olur. Kişi, benzer durumu tecrübe etmiş bir kişiyle birlikte olduğunda kendini tamamen açıklama ihtiyacı duymadan, bazen söze bile ihtiyaç duymadan sadece yüz ifadeleriyle bile karşısındaki kişinin onu anladığını hisseder. Bu ihtiyacın karşılanmaması durumunda kişi, düşüncelerinden dolayı utanç ve suçluluk duyabilir. Bu durum kişiyi yoğun bir yalnızlığa götürür.[12]

2.3.5. Kendini Tanımlama İhtiyacı

Kişinin kendini farklılıklarıyla birlikte ifade etme, onu biricik kılan özelliklerini gösterebilme ve bunun sonucunda karşısındaki kişinin saygı ve takdirini kazanabilme ihtiyacıdır. Özellikle çocukluk döneminde yetişkinler tarafından bağımsızlık çabalarına engel olunması; ergenlikte akranların grup içindeki kurallara bağlı kalınmasını istemeleri gibi nedenlerle bu ihtiyaç karşılanmayabilir. Çoğu zaman kişinin benlik tanımını ifade etmesi, onaylanmama ve küçümsenmeyle sonuçlanır. Sorgulamaya izin verilmeyen bir ortamda yetişen çocuklar; hiçbir zaman kendisi gibi olmayı öğrenemeyebilir ya da farklı olmanın tek yolunu isyan etmek, reddedilmek, ayıplanmak olarak görebilir.[12]

Kendini tanımlama ihtiyacına destek verilmeyen kişiler, rekabetçi ve muhalif davranabilirler. Bunun işe yaramadığını düşündüklerinde ise ilişkileri azaltma yoluna giderler. Bu durum kişileri depresyona sürükleyebilir. Benliğini ifade etmekten kaçınan kişiler genellikle ifadelerini soruya çevirme eğilimindedirler. Yaşadıkları olumsuz bir olay karşısında ‘‘Yaptığından hoşlanmıyorum.’’ yerine ‘‘Bunu bana neden yaptın?’’ şeklinde sorulara yönelirler. ‘‘Bunu yapmak istiyorum’’ gibi bir ifadeyi ‘‘Sence ne yapmalıyım?’’a dönüştürerek görüş bildirme sorumluluğundan da kaçınırlar.[12]

2.3.6. Etki Yaratma İhtiyacı

Anlamlı bir ilişkinin temelinde bir diğeri üzerinde etki yaratabildiğini görme ihtiyacı vardır. Etki yaratma ihtiyacı, diğer kişiler üzerinde duygu, düşünce ve davranışlarla ilgili arzu edilen değişiklikleri görme isteğiyle ilişkilidir. Kişi, diğer kişi üzerinde böyle bir değişiklik yaratabildiğini görürse etki yaratma ihtiyacı karşılanmış olur.[12]

2.3.7. Diğer Kişinin Başlatması İhtiyacı

Bir ilişkide sürekli aynı kişi; iletişimi başlatmak, ilk adımı atmak zorunda kalıyorsa o ilişki bir zaman sonra yetersiz kalır ve diğer kişinin ilişkiye verdiği önem sorgulanır. Bu durum devam ederse karşı tarafın bu davranışlarını değiştirmesi talep edilebilir veya bu ihtiyacı karşılayacak başka birini aramak için ilişki sonlandırılabilir. Daha az temas içinde olan insanlarsa bu ihtiyaçlar karşılanmadığında daha içe dönük hale gelip kendini suçlayabilir, ihtiyaçlarının karşılanmama beklentisi yüksek olduğu için artık bu ihtiyacı hissetmek istemeyebilirler. Bundan dolayı ilişkinin devamını sağlayacak hareketlerden de kaçınırlar. Dolayısıyla ihtiyaçları da daha az karşılanır. İhtiyaçların karşılanmama beklentisi, ilişkilerden uzaklaşma, ihtiyacın daha az karşılanması bir döngü içinde devam eder. [12]

2.3.8. Sevgiyi İfade Etme İhtiyacı

İlişkilerde birbirini önemsemek; sevgi, saygı, minnettarlık duymak, paylaşma ihtiyacı duyulan hislerdir. Bunların ifade edilmesi aynı zamanda benliğin bir parçasını da oluşturur. Çünkü bu durum kişinin kim olduğuyla ilgilidir. Eğer kişi, bir ilişki içinde karşısındaki kişiyle ilgili hislerini ifade edebilirse, o ilişki içinde var olabilir. [12]

Sevgiyi ifade etme ihtiyacı, bütün ilişkilerin içinde mevcuttur ve bir ilişkisel ihtiyaçtır. İstismarın olduğu bir ilişkide dahi o ilişki içinde kalmayı sağlayan da bir anlamda bu durumdur. İstismar eden bir ebeveynle kurulan ilişkide çocuk, yaşadığı acıyı bastırabilir. Çünkü yaşananlardan dolayı acı çekmek, ebeveyne duyduğu sevgiyi kaybetmesi anlamına gelir.[12]

Erskine ve arkadaşları[12] sevilmeyi bir ilişkisel ihtiyaç olarak tanımlamamışlardır. Çünkü yaklaşıma göre diğer ilişkisel ihtiyaçların karşılanmasının bir sonucu olarak kişi sevildiğini hisseder.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmamız kesitsel bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencileri oluşturmaktadır. 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğrenim gören 870 klinik öncesi öğrencisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmaya dahil olma kriteri, 01/05/2022-01/07/22 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencisi olmak; dışlama kriteri ise yaptığımız anketi doldurmaya engel olacak sağlık durumu mevcudiyeti olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin ders gruplarına göre farklı gün ve saatlerde fakültede bulunmaları, devam durumları, çalışmaya katılmayı kabul etmemeleri gibi nedenlerden dolayı 437 öğrenciye ulaşılmıştır.

3.3. Veri Toplama

Kocaeli Üniversitesi Tıp fakültesi klinik öncesi öğrencilerine Google formlar üzerinden oluşturduğumuz anketi çoğunlukla yüz yüze kısa bir bilgilendirme sonrasında karekod yönetimi ile ulaştırdık. Yüz yüze görüşme imkânı bulamadıklarımıza ise karekod ve anket bağlantısının, öğrenci temsilcileri aracılığıyla çeşitli çevrimiçi kanallar ile ulaşmasını sağladık. Çalışmanın onamı, sorulardan önce yer alan bilgilendirme metni içinde alınmıştır. Verilerin toplanması için hazırlanan ankette 59 soru içeren 3 bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde sosyodemografik bilgilere, ikinci bölümde Siber Aylaklık Ölçeği'ne (SAÖ), üçüncü bölümde ise İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği'ne (İİDÖ) ait sorular yer almaktadır (Bkz. Ek-1). Sosyodemografik bilgiler bölümünde; katılımcıların yaş, cinsiyet, sınıf, maddi gelir düzeyi, akademik dönem kaybı, akademik dönem içinde okul dışı internet erişim olanakları, internet kullanım beceri düzeyi ve günlük aktif internet kullanım süresi sorgulanmıştır.

3.3.1 Siber Aylaklık Ölçeği (SAÖ)

Bu çalışmada eğitim ortamlarında siber aylaklık düzeyini ölçmek amacıyla Akbulut, Dursun, Dönmez ve Şahin[87] tarafından geliştirilen "Siber Aylaklık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekte belirtildiği gibi anket içeriği ve yönergelerinde ''siber aylaklık'' terimi kullanılmamıştır. Ölçek, 1 (hiçbir zaman)-5 (her zaman) olmak üzere 5'li likert tipidir. 30 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Puanlama, ölçeğin tamamı ve her alt boyut için kendilerine ait madde puanlarının madde sayısına bölünmesi şeklinde aritmetik

ortalamayla hesaplanmaktadır. Ölçeğin genelinde iç tutarlılık katsayısı 0,94; paylaşım alt boyutu için 0,93; alışveriş alt boyutu için 0,88; durum güncelleme alt boyutu için 0,94; çevrimiçi içeriğe erişim için 0,94 ve oyun/bahis alt boyutu için 0,81'dir.[87] Ölçek alt boyutlarına ait genel bilgiler çizelge 2.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.1. SAÖ alt boyutlarına ait maddelere ilişkin bilgiler[87]

Paylaşım	Sosyal ağlar üzerinden paylaşım yapmak, yapılan paylaşımları incelemek, beğenmek, yorum yapmak, mesajlaşmak vb. 9 maddeden oluşur.
Alışveriş	Alışveriş, bankacılık, ikinci el ilanları ve iş ilanları ile ilgili 7 maddeden oluşur.
Durum güncelleme	Twitter üzerinden gerçekleştirilen davranışlarla ilgili 5 maddeden oluşur.
İçerik Erişimi	Müzik, video ve çeşitli uygulamalara yönelik 5 maddeden oluşur.
Oyun/Bahis	Oyun, bahis, spor siteleri ile ilgili 4 maddeden oluşur.

3.3.2. İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği (İİDÖ)

Erskine'in ilişkisel ihtiyaçlar modelinin ölçülebilmesi amacıyla Žvelc ve arkadaşları tarafında geliştirilmiş olup Toksoy ve arkadaşları tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak literatüre kazandırılmıştır.[88,89]

Araştırmacılar, çalışmalarında ilişkisel ihtiyaçlar modelinde yer alan kabul edilme, etki yaratma, kişisel deneyimin onaylanması ve diğer kişinin başlatması ihtiyaçlarını birer ilişkisel ihtiyaç boyutu olarak belirlemiş; güvenlik ihtiyacı, kendini tanımlama ihtiyacı ve bir ilişki içinde doğrulanmış, onaylanmış, anlamlı hissetme ihtiyaçlarını ise otantiklik olarak adlandırdıkları bir çatı altında birleşmiş bir boyut olarak belirlemişlerdir. Sevgiyi ifade etme ihtiyacını ise ayrı bir boyut olarak belirlememişlerdir. [13,88,89]

Son hali 20 madde 5 alt boyuttan oluşan İİDÖ'nün alt boyutları ve bunlara karşılık gelen ilişkisel ihtiyaçlar çizelge 2.2.'de gösterilmiştir.[13]

Çizelge 2.2. İİDÖ alt boyutları ve karşılık gelen ilişkisel ihtiyaçlar[13]

Destek ve koruma	Kabul edilme ihtiyacını karşılayan 4 maddeden oluşur.
Etki yaratma	Etki yaratma ihtiyacını karşılayan 4 maddeden oluşur.
Deneyim paylaşımı	Kişisel deneyimin onaylanmasını karşılayan 4 maddeden oluşur.
Otantiklik	Kendini tanımlama, güvenlik ve bir ilişki içinde doğrulanmış, onaylanmış ve anlamlı hissetme ihtiyaçlarını karşılayan 4 maddeden oluşur.
Diğerinin inisiyatif alması	Diğer kişinin başlatması ihtiyacını karşılayan 4 maddeden oluşur.

Ölçek, 1 (hiçbir zaman)-5 (her zaman) olmak üzere 5'li likert tipidir. Ölçeğin tamamında iç tutarlılık katsayısı 0,83; destek ve koruma alt boyutu için 0,79; etki yaratma alt boyutu için 0,78; deneyim paylaşımı alt boyutu için 0,73; otantiklik alt boyutu için 0,63 ve diğerinin inisiyatif alması alt boyutu için 0,51 olduğu tespit edilmiştir.[89] İlişkisel ihtiyaçlar doyum düzeyi (İİDD), ölçeğe ait tüm maddelerin; alt boyutların doyum düzeyi ise kendine ait maddelerin aritmetik ortalamasının alınmasıyla hesaplanır.

3.4. İstatistiksel Analiz

İstatistiksel değerlendirme, IBM SPSS 20.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) paket programı ile yapılmıştır. Normal dağılıma uygunluk, Kolmogorov-Smirnov Testi ile değerlendirilmiştir. Normal dağılım gösteren nümerik değişkenler; ortalama +/- standart sapma, normal dağılım göstermeyen nümerik değişkenler medyan (minimum-maksimum), kategorik değişkenler ise frekans (yüzdelikler) olarak verilmiştir. Grup sayısı iki olduğunda gruplar arasındaki farklılık normal dağılıma sahip olmayan nümerik değişkenler için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Grup sayısı ikiden fazla olduğunda gruplar arasındaki farklılık normal dağılıma sahip olmayan nümerik değişkenler için Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Nümerik değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile elde edilmiştir. $p<0.05$ istatistiksel olarak önemlilik için yeterli kabul edilmiştir.

3.5. Etik Onay

Çalışmamızın etik kurul onayı Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 12.05.2022 tarihinde 2022/09.09 sayılı karar numarası ile alınmıştır (Bkz. Ek-2). Çalışma onamı anket metninin önünde yer alan yazılı onam ile

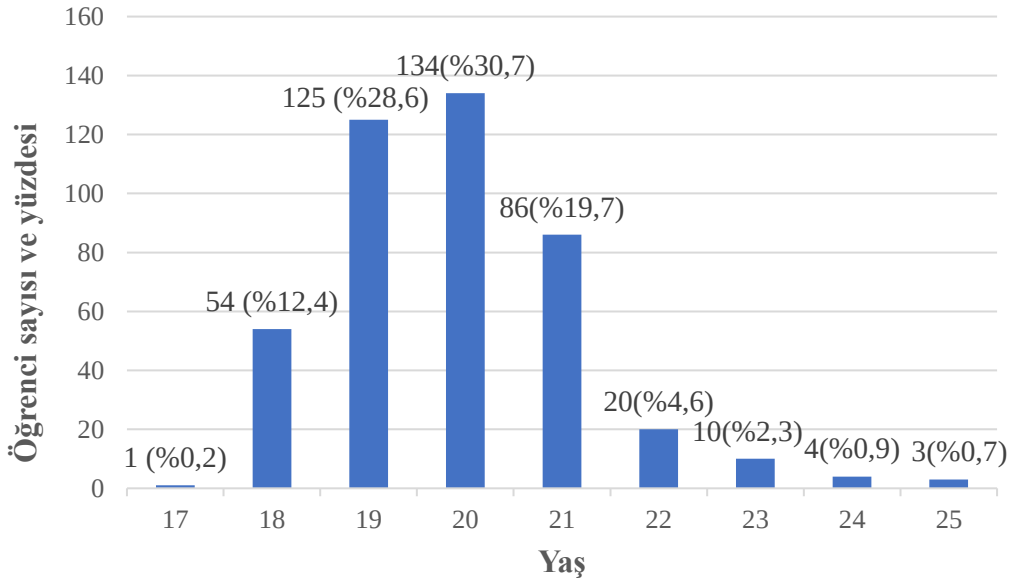
alınmıştır. Siber aylaklık ölçeğinin kullanılması için gerekli izin Prof. Dr. Yavuz Akbulut'tan e-posta yoluyla alınmıştır (Bkz. Ek-3).

4. BULGULAR

4.1. Sosyodemografik Özelliklerle İlgili Bulgular

Çalışmamıza Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 2021-2022 eğitim öğretim döneminde öğrenim gören klinik öncesi 437 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin %50,3'ü (n=220) erkek, %47,9'u (n= 217) kadındır. Öğrencilerin yaşı 17 ile 25 arasında değişmekle birlikte yaş ortalaması 19,98 ±1,3'tür (Çizim 1.1.).

Çizim 1.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımları

Öğrencilerin %49,4'ü 1. sınıf, %32,5'i 2. sınıf, %18,1'i 3. sınıf olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.1.).

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf dağılımları

Sınıf	**n (Kişi sayısı)**	**% (Yüzde)**
Birinci sınıf	216	49,4
İkinci Sınıf	142	32,5
Üçüncü Sınıf	79	18,1
Toplam	437	100,00

Gelir durumlarıyla ilgili olarak katılımcıların %25,4'ü gelirinin giderinden az olduğunu, %54,5'i gelirinin giderine eşit olduğunu, %20,1'i gelirinin giderinden fazla olduğunu bildirmiştir (Çizelge 3.2.).

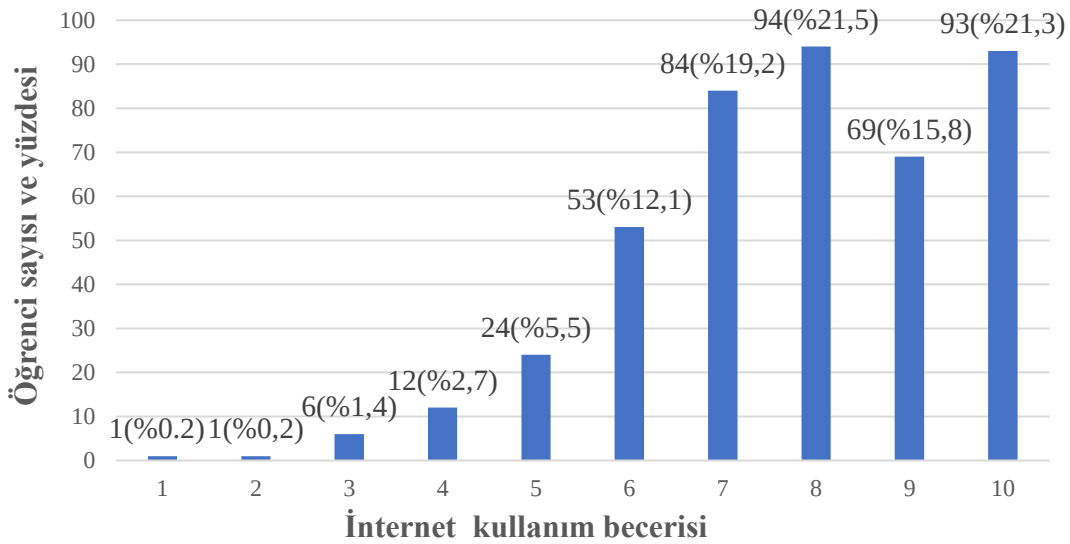
Çizelge 3.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin maddi gelir düzeyi dağılımları

Maddi Gelir Düzeyi	**n (Kişi sayısı)**	**% (Yüzde)**
Gelirim giderimde az	111	25,4
Gelirim giderime eşit	238	54,5
Gelirim giderimden fazla	88	20,1
Toplam	437	100,00

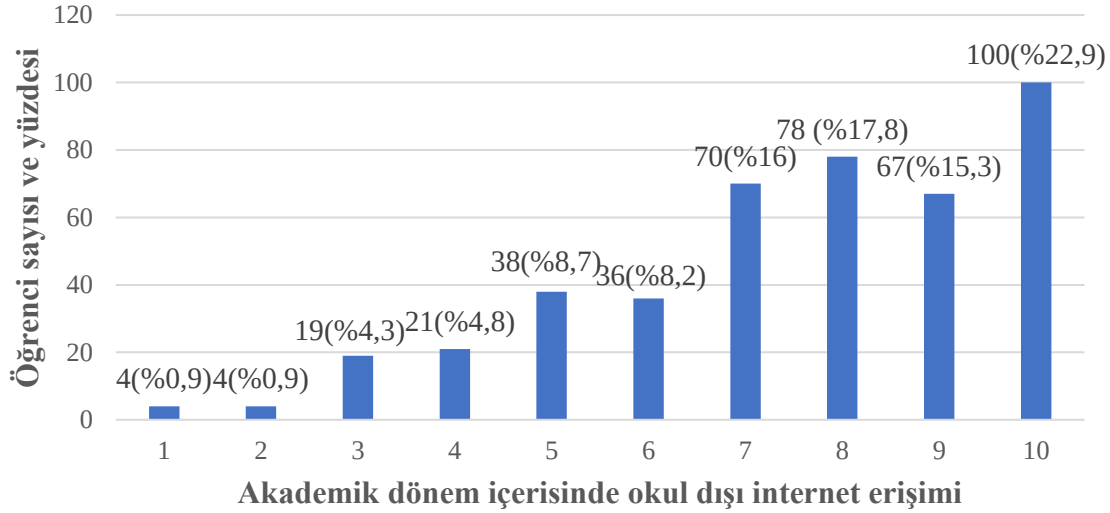
''Akademik dönem kaybı yaşadınız mı?'' sorusuna öğrencilerin %87,6'sı (n= 383) ''hayır'', %12,4'ü (n=54) ''evet'' yanıtını vermiştir.

Öğrencilerden internet kullanım becerileri ve akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarını 1 ile 10 arasında değerlendirmeleri istenmiş olup, bu değişkenlerin ortalamaları sırasıyla 7,78±1,76 ve 7,50±2,17 olarak belirlenmiştir (Çizim 1.2.)(Çizim 1.3.).

Çizim 1.2. Araştırmaya katılan öğrencilerin internet kullanım beceri düzeylerinin dağılımı

Çizim 1.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarının dağılımı

Katılımcılara günlük internet kullanma süresi açık uçlu soru olarak verilmiştir. Toplamda 88 kişinin net olarak yanıt verdiği soruya göre; günlük internet kullanma süresi ortalamasının 4,98±2,47 saat olduğu saptanmıştır.

4.2. Kullanılan Ölçeklerle İlgili Bulgular

4.2.1. Siber Aylaklık Ölçeğiyle İlgili Bulgular

Yapılan çalışmada öğrencilerin toplam siber aylaklık medyanı 2,73 (2,33-3,13)'tür. Öğrencilerin siber aylaklık alt boyutlarının puanları en yüksekten en düşüğe doğru; içerik erişimi, paylaşım, alışveriş, durum güncelleme, oyun/bahis olarak sıralanmaktadır (Çizelge 3.3.).

Çizelge 3.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin siber aylaklık puanları

	Ortalama	S.S	Min-Max	Medyan (25p-75p)
Paylaşım	2,98	0,77	1-5	3,11 2,44-3,55
Alışveriş	2,59	0,74	1-5	2,57 2,00-3,00
Durum güncelleme	2,17	1,04	1-5	2,00 1,20-3,00
İçerik erişimi	3,66	0,85	1-5	3,80 3,20-4,20
Oyun/bahis	1,91	0,86	1-5	1,75 1,25-2,25
Siber aylaklık toplam	2,72	0,61	1-5	2,73 2,33-3,13

Öğrencilerin toplam siber aylaklık düzeyinde ve oyun/bahis alt boyutunda cinsiyet açısından anlamlı farklılık görülmektedir. Erkeklerin iki kategoride de daha fazla puan aldığı gözlenmiştir (Çizelge 3.4.).

Çizelge 3.4. Siber aylaklık ölçeği puanlarının cinsiyete göre dağılımı

	Paylaşım	Alışveriş	Durum güncelleme	İçerik erişimi	Oyun/bahis	Siber aylaklık toplamı
Kadın						
Ortalama	3,02	2,56	2,15	3,61	1,49	2,66
S.S.	0,77	0,73	1,05	0,89	0,57	0,61
Medyan	3,11	2,57	1,80	3,80	1,25	2,70
25p-75p	2,55-3,55	2,00-3,00	1,20-3,00	3,10-4,20	1,00-1,75	2,30-3,03
Erkek						
Ortalama	2,94	2,62	2,18	3,70	2,33	2,78
S.S.	0,77	0,75	1,03	0,81	0,89	0,62
Medyan	3,00	2,57	2,00	3,80	2,25	2,76
25p-75p	2,33-3,44	2,03-3,10	1,20-3,00	3,20-4,20	1,75-2,75	2,36-3,22
p	0,20	0,44	0,58	0,51	<0,001*	0,04*

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Yaş değişkeni, siber aylaklık ile değerlendirildiğinde ise siber aylaklık toplamı, paylaşım ve içerik erişimi alt boyutlarıyla anlamlı ve ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık görülen alt boyutlarda yaş arttıkça siber aylaklığın azaldığı görülmektedir (Çizelge 3.5.).

Çizelge 3.5. Siber aylaklık ölçeği puanlarının yaşa göre dağılımı

	Paylaşım	**Alışveriş**	**Durum güncelleme**	**İçerik erişimi**	**Oyun/bahis**	**Siber aylaklık toplamı**
Yaş						
R	-0,12	0,002	-0,02	-0,11	-0,09	-0,09
p	0,01*	0,97	0,65	0,01*	0,05	0,04*

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Sınıf değişkeni ile siber aylaklık karşılaştırıldığında içerik erişimi ve oyun/bahis alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Siber aylaklık toplamında ise sınıflar arası anlamlı farklılık saptanmamıştır (Çizelge 3.6.).

Çoklu karşılaştırma yapıldığında ise sadece içerik erişimi alt boyutunda 1. ve 3. sınıflar arasında ve 1. sınıflar lehine anlamlı farklılık (p=0,017) saptanmıştır.

Çizelge 3.6. Siber aylaklık ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre dağılımı

	1.sınıf Medyan (25p-75p)	**2. sınıf** Medyan (25p-75p)	**3.sınıf** Medyan (25p-75p)	**p**
Paylaşım	3,11 2,58- 3,44	3,11 2,44- 3,55	2,88 2,11- 3,33	0,08
Alışveriş	2,57 2,14- 3,00	2,57 2,14- 3,00	2,42 1,85- 3,28	0,81
Durum güncelleme	2,00 1,20- 2,950	1,80 1,20- 3,00	2,00 1,20- 3,00	0,85
İçerik erişimi	3,80 3,40- 4,20**(a)**	3,80 3,20- 4,20**(b)**	3,60 3,00- 4,00**(a)**	0,02*
Oyun/bahis	1,75 1,25- 2,25**(a)**	1,62 1,25- 2,25**(b)**	1,50 1,25- 2,25**(c)**	0,04*
Siber aylaklık toplamı	2,70 2,40- 3,13	2,76 2,30- 3,17	2,66 2,23- 3,13	0,40

Aynı satırlardaki aynı harfler istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.
*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Gelir düzeyine bakıldığında ise alışveriş, oyun/bahis alt boyutları ve toplam siber aylaklık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Çizelge 3.7.). Çoklu karşılaştırma yapıldığında ise anlamlı farklılığın; alışveriş alt boyutu için gelirim giderimden az-gelirim giderime eşit gruplarında p=0,001, gelirim giderimden az-gelirim giderimden fazla gruplarında ise p=0,017 olduğu saptanmıştır. Oyun/bahis alt boyutu için gelirim giderimden az-gelirim giderime eşit gruplarında p=0,019, siber aylaklık toplamı için gelirim giderimden az-gelirim giderime eşit gruplarında ise p=0,001 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.7. Siber aylaklık ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre dağılımı

	Gelirim giderimden az Medyan (25p-75p)	**Gelirim giderime eşit** Medyan (25p-75p)	**Gelirim giderimden fazla** Medyan (25p-75p)	**p**
Paylaşım	3,22 2,55-3,55	3,00 2,44-3,44	3,11 2,47-3,52	0,08
Alışveriş	2,85 2,28-3,28**(ab)**	2,42 2,00-3,00**(a)**	2,57 2,03-3,00**(b)**	0,001*
Durum güncelleme	2,20 1,40-3,20	1,80 1,20-2,80	1,80 1,20-2,80	0,05
İçerik erişimi	3,80 3,40-4,40	3,60 3,00-4,20	3,80 3,40-4,20	0,08
Oyun/bahis	2,00 1,25-2,75**(a)**	1,50 1,25-2,25**(a)**	1,75 1,50-2,25**(b)**	0,01*
Siber aylaklık toplamı	3,00 2,43-3,30**(a)**	2,65 2,30-3,03**(a)**	2,73 2,34-3,12**(b)**	0,001*

Aynı satırlardaki aynı harfler istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.
*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Akademik dönem kaybı ile karşılaştırma yapıldığında paylaşım alt boyutunda anlamlı farklılık saptanmış olup, dönem kaybı yaşayanların daha az siber aylaklık puanı aldığı görülmüştür. Diğer alt boyutlar ve toplam siber aylaklık düzeyinde anlamlı farklılık saptanmamıştır (Çizelge 3.8.).

Çizelge 3.8. Siber aylaklık ölçeği puanlarının akademik dönem kaybına göre dağılımı

	Akademik Dönem Kaybı		
	Evet	**Hayır**	
	Medyan (25p-75p)	Medyan (25p-75p)	**p**
Paylaşım	2,83 2,19-3,25	3,11 2,55-3,55	0,01*
Alışveriş	2,50 1,85-3,00	2,57 2,14-3,00	0,23
Durum güncelleme	2,00 1,20-3,05	2,00 1,20-3,00	0,86
İçerik erişimi	3,70 3,20-4,00	3,80 3,20-4.20	0,19
Oyun/bahis	1,75 1,25-2,56	1,75 1,25-2,25	0,76
Siber aylaklık toplamı	2,65 2,25-3,00	2,73 2,33-3,16	0,16

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Öğrencilerin internet kullanım becerisi toplam siber aylaklık düzeyi ve alt boyutların tümüyle anlamlı ve aynı yönlü ilişkili olarak bulunmuştur. Akademik dönem içerisindeki okul dışı internet erişim olanağının ise alışveriş alt boyutu ve toplam siber aylaklık düzeyi ile anlamlı ve aynı yönlü ilişkili olduğu saptanmıştır. Günlük internet kullanım süresi ile karşılaştırıldığında paylaşım, durum güncelleme, içerik erişimi ve toplam siber aylaklık düzeyi ile anlamlı, aynı yönlü ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Çizelge 3.9.).

Çizelge 3.9. Siber aylaklık ölçeği puanlarının internet kullanım becerisi, akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre dağılımı

		Paylaşım	**Alışveriş**	**Durum güncelleme**	**İçerik erişimi**	**Oyun/bahis**	**Siber aylaklık toplamı**
İnternet kullanım becerisi	R	0,15	0,16	0,10	0,17	0,19	0,20
	p	0,001*	0,001*	0,02*	<0,001*	<0,001*	<0,001*
Okul dışı internet erişim olanağı	R	0,09	0,10	0,001	0,06	0,06	0,09
	p	0,05	0,02*	0,98	0,21	0,21	0,03*
Günlük internet kullanım süresi	R	0,31	0,14	0,29	0,27	0,20	0,37
	p	0,003*	0,19	0,005*	0,01*	0,05	<0,001*

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Toplam siber aylaklık puanının medyanı 2,73 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.3.). Bu değere göre katılımcılar iki gruba ayrılmış olup internet kullanım becerisi ve günlük internet kullanım süresi ile değerlendirildiğinde anlamlı farklılık saptanmıştır. İnternet kullanım becerisi için iki grubun medyan değerleri eşit bulunurken 25.-75. persentil değerlerinin siber aylaklık düzeyi yüksek olan grupta daha fazla olduğu görülmüştür. Günlük internet kullanım süresinin de siber aylaklık düzeyi yüksek olan grupta daha fazla olduğu saptanmıştır (Çizelge 3.10.).

Çizelge 3.10. Siber aylaklık ölçeği medyan değerine göre internet kullanım becerisi ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerinin dağılımı

	Medyan <2,73	**Medyan> 2,73**	**p**
İnternet kullanım becerisi			
Ortalama	7,46	8,09	<0,001*
S.S.	1,82	1,65	
Medyan	8,00	8,00	
25p-75p	6,00-9,00	7,00-10,00	
Günlük internet kullanım süresi			
Ortalama	4,28	5,52	0,01*
S.S.	2,10	2,62	
Medyan	4,00	5,00	
25p-75p	3,00-5,00	3,00-7,00	

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

4.2.2. İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeğiyle İlgili Bulgular

Katılımcıların toplam ilişkisel ihtiyaçlar doyum düzeyi medyanı 3,50 (3,05- 3,90) olarak belirlenmiştir. Destek ve koruma ile deneyim paylaşımı alt boyutlarının en yüksek, diğerinin inisiyatif alması alt boyutunun ise en düşük medyan değerine sahip olduğu saptanmıştır (Çizelge 3.11.).

Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan öğrencilerin İİDÖ puanları

	Ortalama	**S.S**	**Min-Max**	**Medyan (25p-75p)**
Destek ve koruma	3,71	0,95	1-5	3,75 3,00-4,50
Etki yaratma	3,45	0,68	1-5	3,50 3,00- 4,00
Deneyim paylaşımı	3,57	0,75	1-5	3,75 3,25- 4,00
Otantiklik	3,46	0,77	1-5	3,50 3,00- 4,00
Diğerinin inisiyatif alması	3,12	0,68	1-5	3,00 2,75- 3,50
Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi (İİDD)	3,46	0,61	1-5	3,50 3,05- 3,90

Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde toplam İİDD, destek ve koruma, deneyim paylaşımı, diğerinin inisiyatif alması alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Farklılık görülen tüm gruplarda, kadınların daha fazla puan aldığı görülmektedir (Çizelge 3.12.).

Çizelge 3.12. İİDÖ puanlarının cinsiyete göre dağılımı

	Destek ve koruma	Etki yaratma	Deneyim paylaşımı	Otantiklik	Diğerinin inisiyatif alması	Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi
Kadın						
Ortalama	3,90	3,46	3,69	3,50	3,20	3,54
S.S.	0,92	0,66	0,69	0,74	0,67	0,58
Medyan	4,00	3,50	3,75	3,50	3,25	3,60
25p-75p	3,25-4,75	3,00-4,00	3,25-4,00	3,00-4,00	2,75-3,75	3,17-3,92
Erkek						
Ortalama	3,53	3,43	3,46	3,50	3,04	3,39
S.S.	0,96	0,71	0,79	0,80	0,68	0,62
Medyan	3,75	3,50	3,50	3,50	3,00	3,45
25p-75p	3,00-4,25	3,00-4,00	3,00-4,00	3,00-4,00	2,75-3,50	3,00-3,85
p	<0,001*	0,34	0,002*	0,34	0,02*	0,01*

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Katılımcıların yaşları ile toplam İİDD ve alt boyutlar karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Çizelge 3.13.).

Çizelge 3.13. İİDÖ puanlarının yaşa göre dağılımı

	Destek ve koruma	Etki yaratma	Deneyim paylaşımı	Otantiklik	Diğerinin inisiyatif alması	Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi
Yaş						
R	0,01	0,01	-,001	0,008	-,037	0,002
p	0,79	0,79	0,98	0,87	0,44	0,97

p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Sınıf değişkeni ile destek koruma (p=0,26), etki yaratma (p=0,59), deneyim paylaşımı (p=0,51), otantiklik (p=0,89), diğerinin inisiyatif alması (p= 0,35) ve toplam İİDD (p=0,69) arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Gelir düzeyi ile karşılaştırma yapıldığında destek ve koruma, deneyim paylaşımı ve toplam İİDD arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Anlamlı farklılık bulunan kategorilerde gelir düzeyi arttıkça İİDÖ puanlarının da arttığı görülmektedir (Çizelge 3.14.). Çoklu karşılaştırma yapıldığında ise destek ve koruma alt boyutu için gelirim giderimden az-gelirim giderimden fazla grubunda p=0,002, gelirim giderime eşit-gelirim giderimden fazla grubunda p=0,037 olduğu gösterilmiştir. Deneyim paylaşımı alt

boyutunda gelirim giderimden az-gelirim giderimden fazla grubu için p=0,010 olduğu saptanmıştır. Toplam İİDD için gelirim giderimden az-gelirim giderimden fazla grubunda p=0,009, gelirim giderime eşit-gelirim giderimden fazla grubunda ise p=0,048 olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.14. İİDÖ puanlarının gelir düzeyine göre dağılımı

	Gelirim giderimden az Medyan 25p-75p	**Gelirim giderime eşit** Medyan 25p-75p	**Gelirim giderimden fazla** Medyan 25p-75p	**p**
Destek ve koruma	3,50**(a)** 2,75- 4,50	3,75**(b)** 3,00-4,50	4,12**(ab)** 3,50- 4,68	0,003*
Etki yaratma	3,50 3,00-4,00	3,50 3,00-4,00	3,50 3,00-4,00	0,21
Deneyim paylaşımı	3,50**(a)** 3,00-4,00	3,75 3,00-4,00	3,75**(a)** 3,25-4,25	0,01*
Otantiklik	3,50 2,75-4,00	3,50 3,00-4,00	3,75 3,25-4,00	0,05
Diğerinin inisiyatif alması	3,00 2,75-3,50	3,00 2,75-3,50	3,25 3,00-3,75	0,06
Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi	3,30**(a)** 3,00-3,85	3,45**(b)** 3,05-3,85	3,70**(ab)** 3,25-4,02	0,01*

Aynı satırlardaki aynı harfler istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

Akademik dönem kaybı ile İİDÖ birlikte değerlendirildiğinde destek ve koruma (p=0,83), etki yaratma (p=0,18), deneyim paylaşımı (p=0,26), otantiklik (p=0,40), diğerinin inisiyatif alması (p= 0,71), ve toplam İİDD (p=0,31) arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Katılımcıların internet kullanım becerileri ve akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarının, toplam İİDD ve tüm alt boyutlarla anlamlı ve aynı yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur. Günlük internet kullanım süresi ile anlamlı farklılık saptanmamıştır (Çizelge 3.15.).

Çizelge 3.15. İİDÖ puanlarının internet kullanım becerisi, akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre dağılımı

		Destek ve koruma	Etki yaratma	Deneyim paylaşımı	Otantiklik	Diğerinin inisiyatif alması	Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi
İnternet kullanım becerisi	R	0,16	0,18	0,18	0,22	0,10	0,22
	p	<0,001*	<0,001*	<0,001*	<0,001*	0,03*	<0,001*
Okul dışı internet erişim olanağı	R	0,31	0,22	0,25	0,18	0,18	0,30
	p	<0,001*	<0,001*	<0,001*	<0,001*	<0,001*	<0,001*
Günlük internet kullanım süresi	R	0,08	-0,07	0,10	0,18	0,04	0,04
	p	0,42	0,48	0,32	0,07	0,68	0,65

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

4.2.3. SAÖ ve İİDÖ'nün Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Toplam siber aylaklık düzeyi ve toplam İİDD karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki saptanmıştır. Anlamlı farklılık görülen alt boyutlar arasında da aynı yönlü ilişki mevcuttur (Çizelge 3.16.).

Çizelge 3.16. Siber aylaklık ölçeği ve İİDÖ puanlarının korelasyon değerleri

		Paylaşım	Alışveriş	Durum güncelleme	İçerik erişimi	Oyun/bahis	Siber aylaklık toplamı
Destek ve koruma	R	0,24	0,03	-0,02	0,22	-0,07	0,12
	p	<0,001*	0,45	0,55	<0,001*	0,14	0,01*
Etki yaratma	R	0,26	0,19	0,02	0,10	0,09	0,20
	p	<0,001*	<0,001*	0,55	0,024*	0,043*	<0,001*
Deneyim paylaşımı	R	0,33	0,14	0,09	0,20	-0,002	0,24
	p	<0,001*	0,003*	0,05	<0,001*	0,95	<0,001*
Otantiklik	R	0,21	0,10	0,03	0,18	0,13	0,17
	p	<0,001*	0,037*	0,47	<0,001*	0,004*	<0,001*
Diğerinin inisiyatif alması	R	0,24	0,18	0,06	0,07	0,03	0,20
	p	<0,001*	<0,001*	0,16	0,11	0,42	<0,001*
Toplam ilişkisel ihtiyaç doyum düzeyi	R	0,32	0,15	0,05	0,20	0,04	0,23
	p	<0,001*	0,002*	0,29	<0,001*	0,37	<0,001*

*p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı

5. TARTIŞMA

Kocaeli Üniversitesi Tıp fakültesi klinik öncesi öğrenciler üzerinde yaptığımız çalışmada 437 öğrenciye ulaştık. Öğrencilere sosyodemografik faktörler, siber aylaklık ve ilişkisel ihtiyaç doyumu ile ilgili anket soruları yönelttik.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %50,3'ü erkek, %47,9'u kadın olarak belirlendi. Siber aylaklıkla ilgili üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalarda katılımcılar arasında kadın cinsiyet oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.[77,90]Bu durumun yapılan çalışmaların üniversiteler ve fakülteler arası cinsiyet oranları farklılığından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrencilerin yaş aralığı 17 ile 25 arasında değişmekle birlikte yaş ortalaması 19,98 ±1,3'tür. Öğrencilerin %49,4'ü 1. sınıf, %32,5'i 2. sınıf, %18,1'i 3. Sınıf olarak belirlenmiştir. Yaş ortalamasının 19,98 olması katılımcıların çoğunluğunun 1. Sınıf öğrencisi olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Aynı zamanda sınıf ve yaş ilerledikçe ankete yanıt verme isteğinin azalması da olası sebeplerdendir.

Gelir durumlarıyla ilgili katılımcıların; %25,4'ü gelirinin giderinden az olduğunu, %54,5'i gelirinin giderine eşit olduğunu, %20,1'i gelirinin giderinden fazla olduğu belirlenmiştir. 2021 yılında Toksoy'un İİDÖ ile ilgili çoğunluğu üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup üzerinde yapılan çalışmada da katılımcıların çoğu orta düzey gelir sahibi olduklarını bildirmişlerdir.[13]

Öğrencilerin internet kullanım becerilerini 1 ile 10 arasında değerlendirmeleri sonucunda ortalama değer 7,78±1,76 olarak belirlenmiştir. Bu değer öğrencilerin kendilerini orta ve üst düzey beceri arasında konumlandırdığını göstermektedir. Üniversite öğrencilerinde bilgisayar ve internet kullanım özyeterlilik algısını değerlendiren iki çalışmada, öğrencilerin özyeterlilikleri orta düzey olarak belirlenmiştir.[91,92] Çalışmalarda öğrencilerin özyeterlilik düzeylerinin daha düşük çıkma sebebi; kullanılan ölçekler kapsamında daha detaylı sorulara cevap vermelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrenciler akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarını 1 ile 10 arasında değerlendirdiklerinde ortalama değerin 7,50±2,17 olduğu saptanmıştır. Bu değer öğrencilerin olanaklarının orta ile çok iyi arasında olduğunu göstermektedir. 2022 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre internet erişim olanağı olan hane oranı %94,1 olarak belirlenmiştir.[93] Fakat 2021 yılında pandemi döneminde uzaktan eğitim ile ilgili yapılan bir çalışmada; üniversite öğrencilerinin % 50'sinden fazlası internet bağlantı

sorunları, kota sınırı gibi problemlerle karşılaştıklarını bildirilmişlerdir.[94] Bu nedenle internet erişim olanağı, sadece internet bağlantısına sahip olmak olarak değerlendirildiğinde araştırmamızda öğrencilerin değerlendirmelerinin TÜİK oranına yakın olmasını beklerdik. Fakat internet erişimi; bağlantı kalitesi, kota sınırlaması gibi diğer bileşenlerle birlikte değerlendirildiği için daha düşük bir derecelendirme yapıldığı düşünülmektedir.

Katılımcıların ortalama günlük internet kullanma süresi 4,98±2,47 saat olarak belirlenmiştir. 2022 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada öğrencilerin %59,4'nün 3-5 saat arasında internette vakit geçirdikleri bulunmuştur.[95] Kırıkkale Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da öğrencilerin günlük internet kullanma süresi 4,57 saat olarak belirlenmiştir.[96] 500 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin %38'inin günlük internet kullanım süresinin 4-6 saat olduğu bulunmuştur.[97] Çalışmamız literatürle uyumlu olup öğrencilerin ortalama uyku süreleri haricinde yaklaşık günün 1/4'ünü internette geçirdikleri görülmektedir. İnternette geçirilen sürenin öğrencilerin hayatında önemli bir yer kaplamasına; akıllı telefonlar aracılığıyla internetin taşınabilir olmasının, hayatı kolaylaştıran uygulamaların varlığının, sosyal medya platformlarının yaygınlığının neden olduğu varsayılabilir.

Katılımcılara uyguladığımız SAÖ'ye göre öğrencilerin toplam siber aylaklık medyanı 2,73 (2,33-3,13) olup orta düzey siber aylaklık varlığından söz edilebilir. Öğrencilerin siber aylaklık düzeyleri alt boyutlara göre değerlendirildiğinde ise en yüksek puanın içerik erişimi kategorisinde olduğu görülmektedir. Bu alt boyutu paylaşım, alışveriş, durum güncelleme ve oyun/bahis kategorileri takip etmektedir. Akbulut ve arkadaşları[49] tarafından öğrenciler ve çalışanlarla birlikte yapılan bir araştırmada öğrencilerin siber aylaklık ortalaması 2,84 olarak bulunmuş, içerik erişimi ve paylaşım alt boyutlarının en fazla puan alan kategoriler olduğu saptanmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde siber aylaklığı araştıran başka bir çalışmada, öğrencilerde siber aylaklığın orta düzeyde olduğu görülmüş, en fazla puan alan kategorinin paylaşım alt boyutu olduğu bildirilmiştir. [69] Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da orta düzey siber aylaklık saptanmış, en yüksek eğilim görülen siber aylaklık davranışları içerik erişimi ve paylaşım kategorileri olmuştur.[78] Aynı zamanda bir çok çalışmada öğrencilerde en sık görülen siber aylaklık davranışları arasında mesajlaşma, e- posta aktiviteleri, sosyal ağ sitelerini ziyaret etme, müzik indirme, video izleme gibi davranışlar

gösterilmektedir.[41,68,69,98] Bu davranışlar kullanmış olduğumuz SAÖ kapsamında içerik erişimi ve paylaşım alt boyutunda değerlendirilen davranışlardır. Bu sebeple çalışmamız literatürle uyumlu olup anlık mesajlaşma ve sosyal medya platformlarına ait bildirimlerin dikkat dağıtıcı etkisi ve merak uyandırması, öğrencileri paylaşım alt boyutuyla ilgili siber aylaklık davranışlarına yönelttiği düşünülebilir. Öğrencilerin içerik erişimi kategorisine olan eğilimi ise dersten sıkılma, motivasyon kaybı, stres gibi nedenlerle daha eğlenceli aktiviteler olan müzik dinleme ve video izleme gibi davranışları tercih etmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Siber aylaklık davranışları ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Erkeklerin toplam siber aylaklık ve oyun/bahis alt boyutunda kadınlara göre daha önde olduğu görülmüştür. Diğer alt boyutlarda ise anlamlı farklılık saptanmamıştır. Çalışmamız literatürle uyumlu olup erkeklerin daha fazla siber aylaklık davranışları gösterdiğini destekleyen araştırmalar mevcuttur. [74,99–102] Yazgan ve Yıldırım'ın[102] yaptığı çalışmada da benzer şekilde erkek öğrencilerde siber aylaklık davranışlarının daha fazla görüldüğü saptanmıştır. Araştırmacılar bu konuyu erkeklerin toplumdaki geleneksel yetiştirme tarzıyla ilgili olabileceğini savunmuştur.[102] Araştırmacılara göre erkeklerin aile ve sosyal çevrelerinde daha az kısıtlamaya maruz kalmalarından dolayı ders esnasındaki kurallara daha az özen göstermeye meyilli oldukları şeklinde yorumlanmıştır.[102] Seçkin ve Kerse [103] üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada erkeklerin eğlence amaçlı video izleme ve oyun oynama faaliyetlerini daha fazla yaptığını bulmuş, bu durumu toplumda erkeklerin küçük yaşlardan itibaren oyun ve eğlenceye daha düşkün olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlamıştır. Daha eski çalışmalarda da erkeklerin daha fazla siber aylaklık yaptığı görülmekte ve buna sebep olarak erkeklerin bilgisayar ve internet kullanımında daha özgüvenli olması gösterilmektedir.[7] Çalışmamızda ise oyun/bahis dışındaki diğer alt boyutlar da cinsiyetler arası fark olmaması bu durumla uyumlu değildir. Sadece belirli alt boyutlarda farklılık olması kadınlar ve erkekler arasında özgüven farklılığından ziyade farklı siber aylaklık davranışlarına yönelimden kaynaklandığı düşünülebilir. Literatürde öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalarda siber aylaklık ile cinsiyet açısından farklılık tanımlamayan çalışmalar da mevcuttur.[73,104] Aynı zamanda araştırmamızdan farklı olarak kadınların daha fazla e-posta, mesajlaşma gibi sosyal amaçlı siber aylaklık davranışında bulunduğuna dair çalışmalar da vardır.[57,103]

Yaş ile toplam siber aylaklık düzeyi, paylaşım ve içerik erişimi alt boyutlarında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre daha genç öğrencilerin daha fazla siber aylaklık yaptığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Sınıf değişkeni ile karşılaştırdığımızda ise paylaşım alt boyutunda 1. ve 3. sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiş ve 1. sınıf öğrencilerinin daha fazla siber aylaklık davranışlarında bulunduğu görülmüştür. Sınıf ve yaşın genellikle paralel olarak ilerlediği düşünüldüğünde benzer sonuçların çıkması doğaldır.

Evrenini öğrenciler ve çalışanların oluşturduğu bir çalışmada, öğrencilerin çalışanlardan daha fazla siber aylaklık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.[49] Çalışanlar üzerinde yapılan çalışmalarda da gençlerin daha fazla siber aylaklık yaptığına dair araştırmalar mevcuttur. Bu sonuçlar genellikle yaşla beraber teknolojik gelişmelere ayak uyduramama ve sorumluluk bilinciyle suistimal ihtimalinin azalması ile ilişkilendirilmiştir.[3,8,55] Fakat çalışmamız, eğitim alanında yapılan araştırmalarla uyumlu bulunmamıştır. Öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar mevcuttur. Sınıf ile siber aylaklık düzeyi arasında olumlu yönde ilişki tespit eden çalışmalar vardır.[70,74,103] Arabacı'nın[70] yaptığı çalışmaya göre 4. sınıf öğrencileri, haber ve spor web sitelerine girme davranışlarını 1. ve 2. sınıf öğrencilerine göre daha fazla göstermektedir. Öğrenciler ile yapılan iki farklı çalışmada da benzer şekilde üst sınıf öğrencileri alt sınıflara göre daha fazla siber aylaklık davranışında bulunmaktadır.[74,103] Bu durum, yeni başlayan öğrencilerin siber aylaklık için daha çekingen tavır içinde olmaları; üst sınıfların da öğrenim ortamlarına daha aşina, daha rahat ve özgüvenli olmalarından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır.[74,103] Sınıf değişkeni ile siber aylaklık arasında anlamlı farklılık bulunmayan çalışmalar da mevcuttur.[104,105]

Çalışmamızdaki katılımcıların tamamı tıp fakültesi öğrencileridir. Özellikle 3. sınıf öğrencileri klinik öncesi son sınıf olmaları sebebiyle eğitim hayatları için önemli bir dönem içinde bulunmaktadır. Bu sebeple klinik döneme daha donanımlı adım atabilmek için alt sınıflara göre öğrenme etkinlikleri sırasında siber aylaklık davranışlarından daha fazla kaçındıkları düşünülebilir.

Gelir düzeyi ile karşılaştırma yapıldığında ise alışveriş, oyun/bahis alt boyutları ve toplam siber aylaklık düzeyinin anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Anlamlı farklılık görülen kategorilerin tümünde en yüksek puanı alan düşük gelir grubu, daha sonra yüksek gelir grubu ve en düşük puanı alan orta gelir grubu olmuştur. Alışveriş alt boyutu için

düşük-orta ve düşük-yüksek gelir grupları arasında anlamlı farklılık mevcuttur. Oyun/bahis alt boyutu ve toplam siber aylaklık düzeyi için düşük-orta gelir gruplarında anlamlı farklılık saptanmıştır.

Gelir düzeyi ve siber aylaklık üzerinde yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar bulunmaktadır. Çalışanlar üzerinde yapılan birkaç çalışmada gelir düzeyi ile siber aylaklık arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.[8,64,106] Yapılan başka bir araştırmada ise düşük gelir sahiplerinin daha fazla ciddi siber aylaklık, yüksek gelir sahiplerinin ise daha fazla önemsiz siber aylaklık yaptığı bulunmuştur.[3] Hemşireler ile yapılan bir çalışmada da yüksek gelir düzeyindeki çalışanların daha fazla ciddi siber aylaklık faaliyetlerinde bulundukları görülmüştür. [107] Öğrencilerin gelir durumu ve siber aylaklık ilişkisine dair yeterli çalışma bulunmamakla birlikte 885 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada aile gelir düzeyi ve siber aylaklığın anlamlı ilişkisi bulunmadığı ortaya koyulmuştur. [108]

Dijital alışveriş davranışını belirleyen sosyolojik faktörleri inceleyen bir çalışmada üniversite öğrencilerinin %89,2'si dijital alışverişin geleneksel alışverişe kıyasla daha ucuz olduğunu belirtmiştir.[109] Alışveriş için daha az zaman ve efor sarf ediyor olmak, uygun fiyatlı alışveriş yapabilmek, indirimleri takip edebilmek; dijital alışverişi cazip yapan nedenler olarak sıralanmıştır. [109]

Çalışmamızın sonuçlarına göre düşük gelir grubundaki öğrencilerin, alışveriş alt boyutunda daha fazla etkinlik göstermelerinin nedeni; kampanya, indirim gibi fırsatlardan yararlanarak, fiyat karşılaştırması yaparak daha ekonomik alışveriş yapma isteğinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca ek gelir elde etmek amacıyla alışveriş alt boyutunda yer alan iş ilanlarına bakma davranışıyla da ilişkisi olduğu düşünülebilir.

2014 yılında lise ve üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada; spor medyasını takip eden lise öğrencilerinin ilk sırada, üniversite öğrencilerinin ise 2. sırada internet üzerinden spor sitelerine girdikleri görülmüştür.[110] Öğrencilerin yarısı sporla ilgili bahis oynama nedenini para kazanma olarak bildirmişlerdir.[110] Bu sebeple çalışmamızda dar gelirli öğrencilerin oyun/bahis alt boyutunda yüksek puan almaları; spor sitelerine girme, bahis oynama gibi davranışları gelir elde etme yöntemi olarak görmelerinden kaynaklanabilir.

Akademik dönem kaybı ile siber aylaklığı karşılaştırdığımızda paylaşım alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu görülmüş, dönem kaybı olanların daha az puan aldığı saptanmıştır. Diğer alt boyutlar ve toplam siber aylaklık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Literatürde siber aylaklık ve çeşitli akademik değişkenlerin araştırıldığı ve farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Teknoloji kullanımı ve akademik performans üzerine üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, cep telefonu kullanma süresi ve sosyal ağlarda geçirilen süre ile not ortalamaları arasında bir ilişki bulunamamıştır.[111] Üniversite öğrencilerinde yapılan başka bir çalışmada da siber aylaklık ve not ortalamaları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.[112] Bu durumun aksine sınıf içinde siber aylaklığın öğrenmeye engel olduğu ve düşük not ortalamasını sahip öğrencilerin daha fazla siber aylaklık yaptığına dair çalışmalar da mevcuttur. [11,67,113,114] Çin'de 1050 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmaya göre sınıf içi siber aylaklığın not ortalamasıyla ters yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur.[11] Orta düzey sınıf dışı siber aylaklığın ise artan akademik performansla ilişkili olduğu, aşırıya kaçan sınıf dışı siber aylaklığın akademik performansta düşüşe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[11]

Siber aylaklık ile akademik erteleme arasında anlamlı ve aynı yönlü ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur.[99,115] Bu çalışmalarda; sosyal medya ile uzun vakit geçiren öğrencilerin akademik görevlerini erteledikleri ve bu nedenle verimliliklerinde ve akademik performanslarında düşüş meydana geldiği ifade edilmiştir.[115]

Literatürde çalışmamızın sonucunu onaylayan, siber aylaklık ve akademik performans arasında anlamlı ilişki bulmayan araştırmalar olsa da literatür genelinde siber aylaklığın akademik performansı kötü etkilediği vurgulanmaktadır. Çalışmamızda paylaşım alt boyutu için tam aksi sonuçların varlığı, bu öğrencilerin akademik performanslarını diğer arkadaşlarıyla dengelemek için daha az siber aylaklık yaptığı şeklinde açıklanabilir.

Günlük internet kullanım süresi ile paylaşım, durum güncelleme, içerik erişimi alt boyutları ve toplam siber aylaklık düzeyi arasında anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki saptanmıştır. Günlük internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin daha fazla siber aylaklık yaptığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Literatürde bu sonucu destekleyen birçok çalışma mevcuttur. [69,74,102,103,116] 763 üniversite öğrencisinin katıldığı bir araştırmada öğrencilerin, günlük sosyal medya aktiviteleri için ortalama 4 saat 16 dakika ayırdığı bulunmuştur.[117] Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada da sosyal medyada geçirilen zaman arttıkça öğrencilerin ders içi ve okul dışı siber aylaklık davranışlarının da arttığı saptanmıştır. [103] İnternet bağımlılığı ve derslerde siber aylaklığın araştırıldığı bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, bu durum öğrencilerin günlük yaşamdaki internet alışkanlıklarını sınıf içinde de devam ettirdikleri şeklinde ifade

edilmiştir.[102] Çalışmamızın sonuçlarına göre özellikle sosyal medya uygulamalarıyla ilgili maddelerin yer aldığı paylaşım ve durum güncelleme alt boyutlarında anlamlı ilişki saptanmasının, gençlerin günlük hayatlarında sosyal medyada çok vakit geçirmelerinden ve bunu derslerde de devam ettirmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanağı arttıkça alışveriş alt boyutu puanının ve toplam siber aylaklık düzeyinin arttığı saptanmıştır. İnternet erişim olanağının artışı günlük internet kulanım süresinin artmasına katkı sağlayacağı için benzer sonuçlar çıkması beklenen bir durumdur. Fakat okul dışı internet erişim olanağı ve günlük internet kullanım süresi, farklı alt boyutlarda anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durum öğrencilerin okul içinde ve okul dışında farklı siber aylaklık davranışlarına yöneldiğini gösterebilir.

İnternet kullanım becerisi ile siber aylaklığın tüm alt boyutlarda ve toplam siber aylaklık düzeyinde anlamlı ve aynı yönlü ilişkili olduğu saptanmıştır. Beceri arttıkça siber aylaklık davranışlarında artış meydana gelmektedir. Çalışmamıza benzer sonuçlar ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. [41,70,74] Beceri arttıkça mesajlaşma uygulamalarından, bankacılık, alışveriş işlemlerine kadar tüm uygulamalar daha kolayca gerçekleştirilebilmektedir. Bu sebeple internet kullanım becerisinin gelişmesinin, internet üzerinden gerçekleştirilen tüm eylemlerde ve siber aylaklıkta artışa neden olduğu düşünülebilir.

Katılımcılara uyguladığımız İİDÖ'ye göre toplam İİDD medyanı 3,50 (3,05- 3,90) olarak belirlenmiştir. Destek ve koruma ile deneyim paylaşımı alt boyutlarının en yüksek, diğerinin inisiyatif alması alt boyutunun ise en düşük medyan değerine sahip olduğu saptanmıştır. Toksoy'un[13] farklı fakülte öğrencileri ve tıp fakültesi çalışanlarının dahil edildiği doktora tezi çalışmasında, İİDD medyanı 3,70 olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda nispeten daha düşük bir sonuç almamızın nedeni örneklem grubunun özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Toksoy'un çalışmasındaki alt boyut puan sıralamaları ise çalışmamız ile örtüşmektedir.[13]

İİDÖ, cinsiyete göre değerlendirildiğinde anlamlı farklılık görülen destek ve koruma, deneyim paylaşımı, diğerinin inisiyatif alması alt boyutları ve toplam İİDD'de kadınların daha fazla puan aldığı görülmektedir. Kadınların ilişkisel ihtiyaç doyumunun daha fazla olması literatürle uyumludur; fakat alt boyutlar düzeyinde farklılıklar mevcuttur. [13,118] Çalışmamızın sonucuna benzer şekilde Toksoy'un[13] araştırmasında da destek ve koruma

ile diğerinin inisiyatif alması alt boyutlarında kadınların doyumu daha fazla bulunmuştur, deneyim paylaşımı alt boyutunda ise anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek cinsiyete yine toplum tarafından yüklenen belli özelliklerdir. Kültürel olarak bu özelliklerin devam ettirilmesi toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşturur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre kadınlardan kadınsı, erkeklerden erkeksi kişilik özellikleri beklenmektedir. Kadınsı özellikler sevecen, hassas, boyun eğen gibi pasif; erkeksi özellikler atılgan, bağımsız, korkusuz gibi daha aktif özellikler olarak gösterilmektedir.[119]

Çalışmamızda anlamlı farklılık görülen alt boyutları açıklayan kabul edilme, kişisel deneyimin onaylanması, ilişkide karşı tarafın başlatmasını isteme gibi ihtiyaçlar, toplumun belirlediği kadınsı özellikleri onaylayan edilgen tavırları düşündürmektedir. Aynı zamanda bu özelliklere dayanarak kadınların ilişkilerinde destek talep etme davranışlarının daha fazla olduğu ve bu sebeple ilişkisel ihtiyaçlarının da daha fazla karşılandığı düşünülebilir.

Yaş ve sınıf değişkenleri ile toplam İİDD ve alt boyutlarda anlamlı farklılık saptanmamıştır. Pourová ve arkadaşlarının[118] yaptığı 18-75 yaş arası yetişkinlerin katıldığı çalışmaya göre gençlerin; deneyim paylaşımı ve etki yaratma alt boyutlarında daha fazla puan aldığı, diğerinin inisiyatif alması başlığındaysa daha düşük puan aldığı saptanmıştır. Bu sonuçlar gençlerin geleceği düşünmeden, şu an paylaşılan deneyimlere odaklanarak yakın ilişkiler kurması; ailelerinden bağımsız hale geldikten sonra başkaları üzerinde etki yaratmak için daha fazla fırsata sahip olması; yaşlılara göre yakın ilişkilerinde daha az bağlılık hissetmesi ve daha az inisiyatif almasından kaynaklandığı şeklinde ifade edilmiştir.[118] Bu sonuç çalışmamızı desteklememektedir. Çalışmamızdaki yaş aralığının azlığı ve farklı kültürlerin varlığı bu durumun nedenleri olarak düşünülebilir.

Gelir düzeyi ile destek ve koruma, deneyim paylaşımı ve toplam İİDD arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Destek ve koruma alt boyutu ve toplam İİDD için alınan puanlar düşük-yüksek düzey ve orta-yüksek düzey gelir grupları arasında anlamlı farklılık göstermekte ve yüksek gelir düzeyine sahip grup lehinedir. Deneyim paylaşımı alt boyutu için ise düşük-yüksek gelir grubu için anlamlı farklılık mevcut olup bu grupta da yüksek gelir sahiplerinin doyumu daha fazla bulunmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre gelir düzeyi arttıkça ilişkisel ihtiyaçlarda doyum da artmaktadır.

Pozitif psikolojide mutluluğa karşılık gelen öznel iyi oluş kavramının yaşam doyumu, olumlu duygulanım ve olumsuz duygulanım olmak üzere üç unsuru vardır.[120] Yaşam

doyumu duygularla ilişkili, aynı zamanda bağımsız olup öznel iyi oluşun bilişsel boyutudur.[121] Yaşam doyumu, kişinin belirlediği belli standartlara göre kendi yaşamına ait değerlendirmeleri olarak açıklanmaktadır.[122] İİDÖ geliştirme çalışmasını yapan Žvelc ve arkadaşları[88], ilişkisel ihtiyaçlar doyumu ile yaşam doyumunun anlamlı ve aynı yönlü ilişkisini tespit etmişlerdir. İlişkisel ihtiyaçların karşılanıyor olması kişiye sevildiğini hissettirir.[12,13] Dolayısıyla ilişkisel ihtiyaçların doyumu, mutluluk ve yaşam doyumunun benzerlikler içeren kavramlar olduğu düşünülmektedir.[13] Bu bağlamda Toksoy'un[13] çalışmasında da yüksek gelir gruplarında toplam İİDD'nin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu bazı değişkenlere göre inceleyen bir araştırmada, algılanan ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin yaşam doyumları daha fazla bulunmuştur.[123] Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenleri araştıran bir başka çalışmada da öğrencilerin ekonomik durumu arttıkça yaşam doyumunun arttığı; depresyon, umutsuzluk ve kaygı durumlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.[124]

Akademik dönem kaybı ile toplam İİDD ve tüm alt boyutlar arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Akademik performans, akademik başarı ile İİDÖ karşılaştırması yapan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmaya göre daha yüksek not ortalamasına sahip ve akademik deneyimlerinden memnun olanların daha fazla yaşam doyumuna sahip olduğu ortaya koyulmuştur. [125]

Aile sosyal desteğini ‘‘öğrencinin üniversitede başarılı olma çabasının ailesi tarafından ne kadar önemsendiğine, değer verildiğine ve teşvik edildiğine dair algısı’’ olarak tanımlayan bir çalışmada; aile desteğinin, ekonomik destekle karşılanamayacak olan kabul görme, ait olma, sevgi gibi ihtiyaçları karşıladığı da ifade edilmiştir.[126] Üniversite öğrencilerinde yapılan bu çalışmada, aile sosyal desteğinin öğrencin not ortalaması ve bu başarısını devam ettirmesinde önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.[126]

Sosyal destek; birey için önemli olan ebeveyn, arkadaş, eş, öğretmen, uzmanlar gibi kişiler tarafından aldığı yardımı ifade eder. Bu yardım para veya eşya ödünç verme gibi maddi; sevgi, empati, şevkat gibi duygusal; karşılaştığı bir sorunla baş etmek için verilen akıl veya öğüt gibi zihinsel olabilir.[127] Bu bağlamda Çin'de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre; öğrencilerin algıladıkları sosyal desteğin akademik başarıyla olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. [128]

Aile sosyal desteği ve sosyal desteğin içinde barındırdığı değer görme, kabul edilme, sevgi gibi kavramlar ilişkisel ihtiyaçlarla ilişkilendirilen unsurlardır. Kişinin temas halinde olduğu bireylerden aldığı her türlü yardım ve destek ilişkisel ihtiyaçlarını karşılamasına da yardımcı olur.

Çalışmamızdaki dönem kaybı ve İİDÖ'ye ilişkin bulgular; yaşam doyumu, aile sosyal desteği ve sosyal destek üzerinden değerlendirildiğinde literatürle uyumlu bulunmamıştır. Dönem kaybı ilişkisel ihtiyaçlarla bağı olmayan dersi sevmeme, derse yeterince çalışmama gibi farklı etkenlerden kaynaklanıyor olabilir.

İnternet kullanım becerisi ve akademik dönem içindeki okul dışı internet kullanım olanağı değişkenlerinin toplam İİDD ve tüm alt boyutlarla anlamlı ve olumlu yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

İnternet kullanımı ve İİDÖ arasında doğrudan bir ilişkiyi inceleyen çalışma bulunmamaktadır; fakat interneti kullanma şekline göre yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkilerinin değiştiği söylenmektedir.[129] İnternet kullanımı kişinin iş, eğitim, yaşam kalitesini artırmaya yönelik hareketlerini içeriyor, uzak mesafelerde bile olsa diğer kişilerle sosyal etkileşim halinde olmasını sağlıyorsa ruh hali üzerine olumlu etkileri; internet bağımlılığı ve problemli internet kullanımı gibi davranışlara yönelmesine neden oluyorsa olumsuz etkileri olduğu düşünülmektedir.[129] Ayrıca internet kullanmamanın, ihtiyaç hissedilmese bile sosyal olarak dışlanmaya neden olduğu, bu sebeple yaşam doyumunu olumsuz etkilediği söylenmektedir.[129]

Dijital uçurum ve yaşam doyumu ilişkisini araştıran bir çalışmada, internetin benimsenmesi ve dijital kullanımının yaşam doyumunu artırdığı bulunmuştur.[129] Çin'de orta yaşlı ve yaşlı bireyler ile yapılan başka bir araştırmaya göre; internet becerisi ve internete erişimle ilgili olan internetin benimsenmesinin, yalnızlığı azaltma yoluyla dolaylı olarak mutlulukla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca internet kullanıcılarının büyük ölçüde yüksek sosyoekonomik düzeyde olduğu ve yüksek sosyoekonomik düzeyin de mutlulukla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[130] Bulgulara göre bireyin sosyoekonomik durumu iyileştiğinde, internete erişim olanağı arttığında, interneti kullanma becerileri geliştiğinde ve teknolojik aletleri sosyalleşme, kendini geliştirme gibi yararlı amaçlarla kullandığında, mutluluk ve yaşam doyumunda dolayısıyla ilişkisel ihtiyaçlar doyumunda da artış meydana gelebileceği düşünülebilir.

Toplam siber aylaklık ile toplam İİDD ve tüm alt boyutlar arasında da anlamlı ve olumlu yönde ilişki saptanmıştır. Siber aylaklık; internet bağımlılığı, problemli internet kullanımı, akıllı telefon bağımlılığı gibi olumsuz internet davranışları arasında sıralanmaktadır. Problemli internet kullanımı; internet bağımlılığı ve patolojik internet kullanımını kapsayan geniş bir kavramdır.[131] İnternet bağımlılığı, interneti kötüye kullanım davranışlarına yola açmaktadır.[132] Bu sebeple siber aylaklık, internet bağımlılığının bir sonucu olarak da karşımıza çıkabilir. Problemli internet kullanımı ile depresyon, kaygı, stres, yalnızlık, algılanan sosyal destek ve psikolojik iyi oluş arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur.[131,133–135]

Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada depresyon, kaygı ve stres düzeyleri yükseldikçe problemli internet kullanımının da arttığı bulunmuştur.[133] Başka bir çalışmaya göre psikolojik iyi oluş ve algılanan sosyal desteğin azlığı internetin aşırı kullanımını ve olumsuz sonuçlarını arttırdığı saptanmıştır.[135] Üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka araştırmada da yalnızlığın problemli internet kullanımının bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.[134]

Yalnız, sosyal destek görmeyen yani kişiler arası temastan yoksun insanların; ilişkisel ihtiyaçlarının karşılanmasının daha güç olduğu düşünülebilir. Yapılan araştırmalarda çevresinden yeterli destek görmeyen kişilerin problemli internet kullanım alışkanlıklarına yöneldikleri görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak daha fazla siber aylaklık davranışlarına sahip bireylerin, İİDD'sinin daha düşük olması beklenir. Fakat problemli internet kullanımı ve internet bağımlılığı, aşırı ve kompulsif internet kullanım davranışlarını içermektedir. Bütün siber aylaklık davranışları, bu özellikleri taşımak durumunda değildir. Ders esnasında sıkıldığında veya ihtiyaç halinde değer verdiğin birine ulaşabilmek veya ondan yardım almak, ilişkisel ihtiyaçları karşılamaya yönelik çabalar olarak değerlendirilebilir. Örneğin; tweet atmak, Instagram'dan fotoğraf paylaşmak, arkadaşlarının gönderilerini beğenmek, yorum yapmak bazı bireyler için kendini ifade etme yöntemi olarak kendini tanımlama ihtiyacı içinde; sosyal medya üzerinden görüş bildirerek daha fazla insanın duygu ve düşüncelerinde değişikliğe neden olmak, beğeni almak etki yaratma ihtiyacı içinde ilişkisel ihtiyaçları karşıladığı düşünülebilir.

Çalışmamız sonuçlarında paylaşım alt boyutu, toplam İİDD ve tüm alt boyutlar ile ilişkiliyken durum güncelleme alt boyutunda toplam İİDD ve tüm alt boyutlarda anlamlı

ilişki saptanmamıştır. Bu durum paylaşım alt boyutunun, durum güncelleme alt boyutuna göre daha fazla aktif etkileşim gerektiren davranışlar içermesinden kaynaklanabilir.

Öğrencileri sosyal ağ sitelerini kullanmaya iten faktörleri araştıran bir çalışmada sosyal ağ sitelerinin; kişiler arası ilişkiyi sürdürme, sosyal iyileşme ve eğlence ile ilişkili olduğunu bulunmuştur. Bireylerin ilişkilerini sosyal ağlar aracılığıyla sürdürerek sosyal destek, yakınlık, aidiyet gibi sosyal fayda sağladıkları ileri sürülmüştür. Katılımcısı olduğu grubun kabul ve onayını almaları ile sosyal statülerini yükselttikleri, aynı zamanda oyun gibi eğlenceli aktiviteler ile rahatlama sağladıkları bildirilmiştir.[136]

Üniversite öğrencilerinde sosyal ağ sitelerinin yaşam doyumuna etkisini araştıran bir başka çalışmada da sosyal medyanın sağladığı faydalar konusunda benzer sonuçlara ulaşılmış; fakat aşırı sosyal medya kullanımıyla gelen istek ve etkileşim fazlalığının, duygusal tükenme ve sosyal yüke neden olarak yaşam doyumunu azalttığı bulunmuştur.[137]

Sosyal ağ siteleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi açıklayan bir literatür çalışmasında; hiçbir etkileşime girmeden diğer kişilerin hayatlarını izleme olarak açıklanan pasif sosyal ağ kullanımının, kıskançlık ve sosyal karşılaştırma nedeniyle daha düşük öznel iyi oluşla ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer kişilerle etkileşim içinde olan, mesajlaşan, fotoğraf paylaşan, tweet atan aktif kullanıcıların ise daha yüksek öznel iyi oluşa sahip oldukları saptanmıştır. Aktif sosyal ağ kullanımının yeni ilişkiler kurmaya, var olan ilişkileri sürdürmeye olanak tanıması olumlu özelliklerini açıklamaktadır.[138]

Siber aylaklık davranışlarının türlerine, süresine göre olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurduğu literatür ile desteklenmektedir.[43,44] İnternet bağımlılığı gibi aşırı ve kompulsif bir şekilde karşımıza çıkan siber aylaklığın, ilişkisel ihtiyaçlar doyumuna etkisinin olumsuz olabileceği düşünülmektedir. Fakat aşırıya kaçma olmadan yapılan ılımlı siber aylaklık, kişiler arası ilişkileri sürdürme, sosyal destek sağlama gibi katkılarıyla İİDD'yi artırabilir, yapılan eğlenceli aktivitelerle stresin azalmasına yardımcı olarak olumlu ruh haline katkı sağlayabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

BİT'in dolayısıyla internet kullanımının yeri ve önemi giderek artmaktadır. Eğitim alanında önemli faydalar sağlamakla beraber derslerde internetin ders dışı amaçlarla kullanılması siber aylaklık kavramını geliştirmiştir. Kocaeli Üniversite Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencileri ile yapılan bu çalışmada, siber aylaklık ve ilişkisel ihtiyaçlar doyumu arasındaki ilişki ve bu kavramların sosyodemografik faktörlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Çalışmamız ve literatür bilgilerine göre:

- Öğrenciler, günlük hayatlarının önemli bir bölümünü internete bağlı olarak geçirmektedir.
- Öğrencilerin orta düzeyde siber aylaklık yaptığı belirlenmiştir.
- Erkek, genç, düşük gelirli, internet kullanma becerisi ve internet erişim olanağı yüksek, internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin daha çok siber aylaklık davranışlarında bulunduğu ortaya koyulmuştur.
- Öğrencilerin İİDD'sinin orta-yüksek düzey arasında olduğu görülmektedir.
- Kadın, yüksek gelirli, internet kullanım becerisi ve internet erişim olanağı fazla olan öğrencilerin ilişkisel ihtiyaçlar doyumunun daha fazla olduğu belirlenmiştir.
- Siber aylaklık düzeyi yüksek olan öğrencilerin ilişkisel ihtiyaçlar doyumunun da yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Siber aylaklığın; kabul edilebilecek düzeylerde ve özellikle sosyal fayda sağlamaya katkıda bulunduğu zaman İİDD'ye olumlu etkisi olduğu; aşırı ve engellenemeyen bir davranış haline geldiği zaman İİDD'ye olumsuz etkileri olabileceği düşünülmektedir.
- Eğitim alanında siber aylaklık, siber aylaklığın psikolojik etkileri ve nedenleri konusunda yeterli çalışma olmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple yaptığımız çalışma bu konularda literatüre katkı sağlamaktadır.
- İlişkisel ihtiyaçlar başlığında da henüz az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmamız literatüre katkı sağlamaktadır.
- Siber aylaklık davranışlarının olumlu ve olumsuz özellikleri ile ilgili fikir ayrılıkları vardır. Literatürde siber aylaklığın belirleyicisi olarak görülen pek çok değişkenle ilişkisinde farklı sonuçlar yer almaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili daha geniş ve farklı örneklem gruplarıyla çalışmalar yapılmalıdır.
- Literatürde ilişkisel ihtiyaçlar ve internet kullanım alışkanlıklarına dair bir çalışma bulunamamıştır. Bu konuda yapılacak çalışmalar literatüre katkı sağlayacaktır.

7. ÖZET

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencilerinin öğrenme etkinlikleri sırasında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma alışkanlıkları ve ilişkisel ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi

Giriş ve amaç: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) giderek yaygınlaşması ile bu teknolojilerin derslerde kişisel amaçlarla kullanımı siber aylaklık kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi öğrencilerinin siber aylaklık ve ilişkisel ihtiyaçlar doyum düzeyi (İİDD) arasındaki ilişki ve bu iki başlığın sosyodemografik faktörlerle olan ilişkisi incelenmiştir.

Gereç ve yöntem: Çalışmamıza 437 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara sosyodemografik bilgiler, Siber Aylaklık Ölçeği ve İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği'ne ait 3 bölüm, 59 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda verilerin istatistiksel değerlendirmesi IBM SPSS 20.0 paket programı ile yapılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin siber aylaklık medyanı 2,73 olup orta düzeydedir. Erkek, genç, düşük gelirli, internet kullanma becerisi ve okul dışında internet erişim olanağı yüksek, günlük internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin daha çok siber aylaklık davranışlarında bulunduğu ortaya koyulmuştur. İİDD medyanı 3,50 olup orta-yüksek düzeydedir. Kadın, yüksek gelirli, internet kullanım becerisi ve okul dışı internet erişim olanağı fazla olan öğrencilerin İİDD'sinin daha fazla olduğu görülmüştür. Siber aylaklık düzeyi yüksek olan öğrencilerin, ilişkisel ihtiyaçlar doyumunun da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Çalışmamızda siber aylaklığın, özellikle sosyal fayda sağlama özelliği ile İİDD'yi arttırdığı düşünülmektedir. Literatürde siber aylaklık ve farklı değişkenlerle ilgili araştırmalarda fikir birliğine varılamamıştır ve ilişkisel ihtiyaçlar konusunda da az sayıda çalışma mevcuttur. Bu sebeple çalışmamız literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Siber aylaklık, sanal kaytarma, ilişkisel ihtiyaçlar, bilgi ve iletişim teknolojileri, tıp fakültesi öğrencileri

8. ABSTRACT

Investigating the relationship between pre-clinical students of Kocaeli University Faculty of Medicine's habits of using information and communication technologies during learning activities and their relational needs

Introduction and purpose: With the widespread use of information and communication technologies (ICTs), the use of these technologies for personal purposes in lessons has revealed the concept of cyberloafing**.** In this study, the relationship between cyberloafing and relational needs satisfaction level (RNSL) and the relationship between these two topics and sociodemographic factors were examined in pre-clinical students of Kocaeli University Faculty of Medicine.

Materials and Method: 437 students participated in our study. A questionnaire consisting of sociodemographic information, Cyberloafing Scale and Relational Needs Satisfaction Scale, 3 sections and 59 questions was applied to the participants. The statistical evaluation of the data was performed with IBM SPSS 20.0 package program.

Results: The median of students' cyberloafing was 2.73, which is at a moderate level. It was revealed that male, young, low-income, students with high internet usage skills and internet access outside of school, and students with high daily internet usage time were more likely to engage in cyberloafing behaviors. The median of RNSL is 3.50, which is at a medium-high level It was observed that female students, students with higher income, students with higher internet usage skills and students with more out-of-school internet access were more likely to have RNSL. It was determined that students with high cyberloafing level also had high relational needs satisfaction.

Conclusion: In our study, it is thought that cyberloafing, especially with the feature of providing social benefit, increases RNSL. There is no consensus in the literature on cyberloafing and different variables and there are few studies on relational needs. For this reason, our study contributes to the literature.

Key words: Cyberloafing, cyberslacking, relational needs, information and communication technologies, medical students

9. EKLER

9.1. Ek-1: Anket Formu

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Öncesi Öğrencilerinin Öğrenme Etkinlikleri Sırasında Bilgi Ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Alışkanlıkları Ve İlişkisel İhtiyaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Sayın katılımcı,

Bu çalışma Kocaeli Üniversitesi Araştırma Ve Uygulama Hastanesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı'nda yürütülen "Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Öncesi Öğrencilerinin Öğrenme Etkinlikleri Sırasında Bilgi Ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Alışkanlıkları Ve İlişkisel İhtiyaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli bilimsel araştırma için veri toplama amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Anketi yanıtlamanız katılım için onam verdiğiniz anlamına gelmektedir. Çalışmada kimlik bilgileriniz yer almayacak ve elde edilen veriler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Formun tamamlanması yaklaşık 4-5 dakika sürmektedir. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için araştırmacıya aşağıda yer alan iletişim bilgilerinden ulaşabilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Dr. Fatma Elçin KENBER KARAALP
(0 538 855 57 36)
elcinkenber@gmail.com

* Gerekli

1. Cinsiyetiniz *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Kadın ◯ Erkek

2. Yaşınız *

3. Kaçıncı sınıf öğrencisisiniz *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ 1

◯ 2

◯ 3

4. Maddi gelir düzeyiniz *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Gelirim giderimden fazla ◯ Gelirim giderime eşit ◯ Gelirim giderimden az

5. Akademik dönem kaybı yaşadınız mı? *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Evet ◯ Hayır

6. Yaşadıysanız kaç dönem kaybınız var

_____

7. Akademik dönem içerisinde okul dışı internet erişim olanaklarınızı 1 ile 10 arasında değerlendiriniz. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯

İnternet erişimim yok İnternet erişimim çok iyi

8. İnternet kullanım becerilerinizi 1 ile 10 arasında değerlendiriniz. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯

çok kötü çok iyi

9. Günlük aktif internet kullanma süreniz (Saat olarak belirtiniz.) *

_____

Öğrenme Etkinlikleri Sırasında Bilgi Ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Alışkanlıkları

Aşağıdaki listede belirtilen davranışları "ders sırasında ne sıklıkla yaptığınıza" ilişkin size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi cevapsız bırakmayınız.

10. Arkadaşlarımın paylaştıkları içeriklere bakarım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

11. Arkadaşlarımın sosyal ağ sayfalarını incelerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

12. Sosyal ağlarda içerik (yazı, fotoğraf, video vb.) paylaşırım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

13. İlgimi çeken paylaşımları beğenirim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

14. Paylaşılan fotoğraflara yorum yaparım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

15. Sosyal ağlarda durum güncellemesi yaparım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

16. Paylaşılan fotoğraflarda arkadaşlarımı etiketlerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

17. Arkadaşlarımla mesajlaşırım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

18. Paylaşılan eğlenceli videoları izlerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

19. Alışveriş sitelerinden alışveriş yaparım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

20. Fırsat sitelerini (grupanya, bonubon vb.) ziyaret ederim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

21. Alışveriş sitelerini ziyaret ederim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

22. Açık arttırma sitelerini (gittigidiyor, e-bay vb.) ziyaret ederim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

23. Bankacılık işlemleri gerçekleştiririm. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

24. İkinci el ilan sitelerini incelerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

25. İş ilanlarına bakarım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

26. Tweet yazarım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

27. Tweet okurum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

28. Beğendiğim bir tweeti yeniden yayınlarım. (retweet) *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

29. Beğendiğim bir tweeti favorilerime eklerim. (Favori) *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

30. Çok konuşulan konulara (trending topics) yorum yaparım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

31. İnternetten müzik indiririm. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

32. İnternetten video izlerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

33. İnternetten müzik dinlerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

34. İnternetten video indiririm. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

35. İhtiyacım olan uygulamaları indiririm. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

36. Bahis sitelerini ziyaret ederim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

Hiçbir zaman Nadiren Çok az Çoğunlukla Her zaman

37. Bahis oynarım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

38. Spor sitelerine girerim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

39. Çevrimiçi oyun oynarım. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Çok az ◯ Çoğunlukla ◯ Her zaman

İlişkisel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği

Cümlelerin her birini dikkatlice okuyup, sizin için ne ifade ettiğini uygun olarak yanıt veriniz. Cümlelerin doğru veya yanlış cevabı yoktur, önemli olan yanıtlarken sizi doğru ifade eden seçeneği seçmeniz. Lütfen her ifade için bir ifade seçiniz. Her ögeye cevap verdiğinizden emin olunuz.

40. Sosyal çevrem, benimle benzer yaşam deneyimlerine sahip insanlardan oluşur. (Örneğin; hobi, meslek, aynı gruba ya da internet topluluğuna ait olmak gibi.) *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

41. Bana yakın olan insanlarla birlikteyken hiçbir şey saklamak zorunda değilim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

42. Hayatımda güvenilir, güçlü, tutarlı ve koruyucu bir insan var. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

43. Eğer zor durumda kalırsam bana yardımcı olabilecek beceride bir insan tanıyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

44. Benimle benzer deneyimleri olan insanlar tanıyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

45. İnsanlar sıklıkla benim tavsiyelerimi ciddiye alırlar. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

46. İnsanlar özellikle onlardan yardım istemesem de genellikle bana yardım ederler. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

47. Benimkine benzer bir dünya görüşü olan insanlar tanıyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

48. İnsanlar beni bazen hoş bir şekilde şaşırtır. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

49. Bana yakın insanlar, benim istememe gerek kalmadan bazen benim için bir şeyler yaparlar. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

50. Başkalarına duygularımı gösterirken ve fikirlerimi paylaşırken özgür hissediyorum, çünkü beni olduğum gibi kabul ettiklerini biliyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

51. Benim için önemli olan insanlara rol yapmak zorunda değilim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

52. Hayatımda beni cesaretlendiren, koruyan veya ihtiyaç duyduğum bilgiyi bana sağlayan en az bir kişi var. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

53. Hayatımda benzer deneyimleri paylaştığım insanlar var. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

54. Başkaları üzerinde bir etkim olduğunu hissediyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

55. Benim için önemli olan insanlara, reddedilme korkusu duymadan gerçek benliğimi gösterebilirim. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

56. Zor zamanlarda benim yanımda duran ve sorunlarımla baş edebilecek kadar güçlü birine sahibim. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

57. Kimse benim için hoş bir sürpriz hazırlamaz. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

58. Başka insanların bazen benim önerilerime uyduklarını fark ediyorum. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

59. İnsanlar sıklıkla belli bir konu hakkında fikrimi sorarlar. *
Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

◯ Hiçbir zaman ◯ Nadiren ◯ Bazen ◯ Sıklıkla ◯ Her zaman

9.2. Ek-2: Etik Kurul Onay Kararı

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU

Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu	
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, 3. Kat, 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ	
	Tel / Faks / E-posta	0262 303 74 50 - 0262 303 74 63, gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr	
Başvuru Bilgileri	Araştırmanın Adı	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Öncesi Öğrencilerinin Öğrenme Etkinlikleri Sırasında Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Alışkanlıkları ve İlişkisel İhtiyaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	
	Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Tuncay Müge Alvur	
	Sorumlu Arş. Uzmanlığı	Aile Hekimliği	
	Araştırma Merkez(ler)i	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	
	Destekleyici		
	Araştırmanın Türü		
	Araştırmanın Tipi		
Karar ve Dayanak	**Tarih : 12/05/2022**	**Karar No: KÜ GOKAEK-2022/09.09**	**Proje No: 2022/125**
	Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi ilgili maddelerine göre; yukarıda ismi geçmekte olan araştırmacının sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik ve bilimsel açıdan, ☒ Uygun bulunmuştur. ☐ Uygun bulunmamıştır. ☐ Kapsam dışı olarak değerlendirilmiştir.		

ETİK KURUL ÜYELERİ

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Toplantıda Bulunma		İmza
Prof. Dr. Nurettin Özgür DOĞAN Başkan	Acil Tıp	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Erkek	E ☒	H ☐	
Prof. Dr. Cem CERİT Başkan Yardımcısı	Psikiyatri	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Erkek	E ☒	H ☐	
Prof. Dr. Canan BAYDEMİR Üye	Biyoistatistik	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Kadın	E ☒	H ☐	
Prof. Dr. Yusufhan YAZIR Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Erkek	E ☒	H ☐	
Prof. Dr. Evren DEMİRSOY Üye	Dermatoloji	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Kadın	E ☐	H ☒	Katılmadı
Doç. Dr. Çiğdem VURAL Üye	Patoloji	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Kadın	E ☐	H ☒	Katılmadı
Doç. Dr. Ceyla ERALDEMİR Üye	Biyokimya	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Kadın	E ☐	H ☒	Katılmadı
Doç. Dr. Enver Alper SİNANOĞLU Üye	Ağız Diş ve Çene Radyolojisi	Kocaeli Üni. Diş Hek. Fak.	Erkek	E ☒	H ☐	
Doç. Dr. Aslıhan AKPINAR Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üni. Tıp Fakültesi	Kadın	E ☒	H ☐	

	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Onay formu	09.02.2021/KOGOEK01.6	1/1

9.3. Ek-3: Siber Aylaklık Ölçeği Kullanım İzni

Re: [SUSPECTED SERVER] ölçek izin isteği

Yavuz AKBULUT (12 Nisan 2022 21:34)

Kime: elcin.kenber@kocaeli.edu.tr

Merhaba,
Ölçeğimizi kullanmanızda bir sakınca yoktur.
İyi çalışmalar
Yavuz Akbulut

iPhone'umdan gönderildi

elcin.kenber@kocaeli.edu.tr şunları yazdı (12 Nis 2022 20:40):

Sayın Prof.Dr. Yavuz Akbulut Hocam;
Ben Kocaeli Üniversitesi Aile hekimliği ABD uzmanlık öğrencisi Dr. Fatma Elçin Kenber Karaalp. Tez kapsamında Prof. Dr. T. Müge Alvur danışmanlığında tıp fakültesi öğrencilerinde sanal kaytarma ve ilişkisel ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleme çalışması yapacağız. İzniniz dahilinde geliştirdiğiniz siber aylaklık ölçeğini kullanabilir miyiz?

10. KAYNAKÇA

1. Tudorel OI, Vintilă M. The benefits and consequences of using modern information and communication technology. *Information and Communication Technology*. 2020;19(1):169-175.

2. Shaddiq S, Haryono S, Muafi M, Isfianadewi D. Antecedents and consequences of cyberloafing in service provider industries: Industrial revolution 4.0 and society 5.0. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*. 2021;8(1):157-167. doi:10.13106/JAFEB.2021.VOL8.NO1.157

3. Yıldız H, Örücü E. İşyerinde kişisel internet ve teknoloji kullanımı: Sanal kaytarma. *EAB*. 2014;14(1):99-114. doi:10.21121/eab.2014118071

4. Ünal ÖF, Tekdemir S. Sanal kaytarma: Bir kamu kurumunda ampirik bir araştırma*. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2015;20(2):95-118.

5. Lim VKG. The IT way of loafing on the job: cyberloafing, neutralizing and organizational justice. *J Organiz Behav*. 2002;23(5):675-694. doi:10.1002/job.161

6. Şimşek A, Şimşek E. Beneficial and detrimental effects of cyberloafing in the workplace. *JOB Review*. 2019;1(1):97-114.

7. Lim VKG, Chen DJQ. Cyberloafing at the workplace: gain or drain on work? *Behaviour & Information Technology*. 2012;31(4):343-353. doi:10.1080/01449290903353054

8. Vitak J, Crouse J, LaRose R. Personal internet use at work: Understanding cyberslacking. *Computers in Human Behavior*. 2011;27(5):1751-1759. doi:10.1016/j.chb.2011.03.002

9. Ergün E, Altun A. Öğrenci gözüyle siber aylaklık. *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama*. 2012;2(1):36-53.

10. Taneja A, Fiore V, Fischer B. Cyber-slacking in the classroom: Potential for digital distraction in the new age. *Computers & Education*. 2015;82:141-151. doi:10.1016/j.compedu.2014.11.009

11. Wu J, Mei W, Ugrin JC. Student cyberloafing in and out of the classroom in China and the relationship with student performance. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2018;21(3):199-204. doi:10.1089/cyber.2017.0397

12. Erskine RG, Moursund J, Trautmann RL. *Empatinin Ötesi: İlişki İçinde Bir Temas Terapisi*. Nobel Akademik Yayıncılık; 2015.

13. Toksoy ŞE. *Erskine'nin modeline dayalı ilişkisel ihtiyaçların ölçümlenmesi ve travmatik stres belirtileri ile ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2021.

14. Ottis R, Lorents P. Cyberspace: Definition and implications. In: ; 2010:267.

15. Polat DŞ. NATO'nun yeni operasyon alanı: Siber uzay. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 2020;(Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı):133-156. doi:10.28956/gbd.695973

16. Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Siberay Sözlük. Siberay. Accessed May 26, 2023. https://www.siberay.com/kurumlar/Siberay.com/SIBERAY-Sozluk.pdf

17. Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Siber dünya nedir? Siberay. Published 2020. Accessed October 20, 2022. https://siberay.com/siber-dunya-nedir#:~:text=%C4%B0nternetin%20ve%20teknolojik%20geli%C5%9Fmelerin%20sunmu%C5%9F,siber%20d%C3%BCnya%E2%80%9D%20olarak%20da%20bilinmektedir.

18. Çokbildik AC. Siber uzay ve insan hakları. *Cyberpolitik Journal*. 2018;3(5):133-157.

19. UNESCO Institute for Statistics. *Guide To Measuring Information And Communication Technologies (ICT) İn Education*. UNESCO Institute for Statistics; 2009. Accessed October 31, 2022. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186547

20. İraz R. Organizasyonlarda karar verme ve iletişim sürecinin etkinliği bakımından bilgi teknolojilerinin rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2004;(11):408-419.

21. Mustafaoğlu R, Zirek E, Yasacı Z, Razak Özdinçler A. The negative effects of digital technology usage on children's development and health. *addicta*. 2018;5(2). doi:10.15805/addicta.2018.5.2.0051

22. Cengiz G. Siber suçlar, sosyal medya ve siber etik. *İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*. 2021;7(3):407-424. doi:10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v07i3001

23. Furnell S. Cybercrime: Vandalizing the Information Society. In: Lovelle JMC, Rodríguez BMG, Gayo JEL, del Puerto Paule Ruiz M, Aguilar LJ, eds. *Web Engineering*. Vol 2722. Lecture Notes in Computer Science. Springer Berlin Heidelberg; 2003:8-16. doi:10.1007/3-540-45068-8_2

24. Yılmaz R, Sezer B, Karaoğlan Yılmaz FG. Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bilgi ve İletişim Teknolojisi Kullanım Davranışları ve Bilgi Güvenliği Eğitimine Genel Bir Bakış. *BUEFAD*. 2014;3(1):176-176. doi:10.14686/BUEFAD.201416213

25. Göktaş Y, Yildirim Z, Yildirim S. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim fakültelerindeki durumu: Dekanların görüşleri. *Eğitim ve Bilim*. 2010;33(149):30-50.

26. Yükseköğretim Kurulu. *Salgın Sürecinde Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitimin Bir Aylık Durum Tespiti*. YÖK; 2020. Accessed October 25, 2022. https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx

27. Özdoğan AÇ. Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 2020;49(1):13-43. doi:10.37669/milliegitim.788118

28. Sezgin S, Fırat M. Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. *AUAd*. 2020;6(4):37-54.

29. Ben Youssef A, Dahmani M. The impact of ICT on student performance in higher education: Direct effects, indirect effects and organisational change. *RUSC Univ and Know Soc*. 2010;5(1-15). doi:10.7238/rusc.v5i1.321

30. Çoban E, Uzun H. Endüstri 4.0'ın eğitim alanına etkileri. *Fırat Üniversitesi İİBF uluslararası iktisadi ve idari bilimler dergisi*. 2022;6(1):97-124.

31. Arter P, Brown T, Law M, Barna J. Virtual reality: Improving interviewing skills in individuals with autism spectrum disorder. In: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE); 2018:1086-1088.

32. Burke SL, Bresnahan T, Li T, et al. Using Virtual Interactive Training Agents (ViTA) with adults with autism and other developmental disabilities. *J Autism Dev Disord*. 2018;48(3):905-912. doi:10.1007/s10803-017-3374-z

33. Keleş E, Turan Güntepe E. Eğitim fakültesi öğretim elemanlarının teknolojiyi öğrenme-öğretme sürecine entegrasyonu. *Sakarya University Journal of Education*. 2018;8(3):142-157. doi:10.19126/suje.419719

34. Jo Tondeur, Sarah Van de Velde, Hans Vermeersch, Mieke Van Houtte. Gender differences in the ICT profile of university students: A quantitative analysis. *DiGeSt Journal of Diversity and Gender Studies*. 2016;3(1):55-77. doi:10.11116/jdivegendstud.3.1.0057

35. Selwyn N. Hi-tech = Guy-tech? An exploration of undergraduate students' gendered perceptions of information and communication Technologies. *Sex Roles*. 2007;56(7-8):525-536. doi:10.1007/s11199-007-9191-7

36. Basri WSh, Alandejani JA, Almadani FM. ICT adoption impact on students' academic performance: Evidence from Saudi Universities. *Education Research International*. 2018;2018:1-9. doi:10.1155/2018/1240197

37. Erdogdu F, Erdogdu E. The impact of access to ICT, student background and school/home environment on academic success of students in turkey: An international comparative analysis. *Computers & Education*. 2015;82:26-49. doi:10.1016/j.compedu.2014.10.023

38. Ben Youssef A, Dahmani M, Ragni L. ICT use, digital skills and students' academic performance: Exploring the digital divide. *Information*. 2022;13(129):1-19. doi:10.3390/info13030129

39. Raja R, Nagasubramani PC. Impact of modern technology in education. *jaar*. 2018;3(1):33-35. doi:10.21839/jaar.2018.v3iS1.165

40. Yıldırım S, Kişioğlu AN. Teknolojinin getirdiği yeni hastalıklar: Nomofobi, netlessfobi, FOMO. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 2018;25(4):473-480. doi:10.17343/sdutfd.380640

41. Kalaycı E. *Üniversite öğrencilerinin siber aylaklık davranışları ile öz düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi; 2010.

42. Mills JE, Hu B, Beldona S, Clay J. Cyberslacking!: A liability issue for wired workplaces. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*. 2001;42(5):34-47. doi:10.1177/0010880401425004

43. Blanchard AL, Henle CA. Correlates of different forms of cyberloafing: The role of norms and external locus of control. *Computers in Human Behavior*. 2008;24(3):1067-1084. doi:10.1016/j.chb.2007.03.008

44. Anandarajan M, Devine P, Simmers CA. A multidimensional scaling approach to personal web usage in the workplace. In: *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management*. ; 2004.

45. Candan H, İnce M. Siber kaytarma ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik emniyet çalışanları üzerine bir araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2016;9(1):229-235.

46. Lim VKG, Teo TSH. Prevalence, perceived seriousness, justification and regulation of cyberloafing in Singapore. *Information & Management*. 2005;42(8):1081-1093. doi:10.1016/j.im.2004.12.002

47. Anandarajan M, Simmers CA, eds. Constructive and dysfunctional personal web usage in the workplace: Mapping employee attitudes. In: *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management*. Information Science Publ; 2004.

48. Blau G, Yang Y, Ward-Cook K. Testing a measure of cyberloafing. *Journal of allied health*. 2006;(35):9-17.

49. Akbulut Y, Dönmez O, Dursun ÖÖ. Cyberloafing and social desirability bias among students and employees. *Computers in Human Behavior*. 2017;72:87-95. doi:10.1016/j.chb.2017.02.043

50. Wu J, Mei W, Liu L, Ugrin JC. The bright and dark sides of social cyberloafing: Effects on employee mental health in China. *Journal of Business Research*. 2020;112:56-64. doi:10.1016/j.jbusres.2020.02.043

51. Özler DE, Polat G. Cyberloafing phenomenon in organizations: Determinants and impacts. 2012;4(2):1-15.

52. Koay KY, Lim VKG, Soh PCH, Ong DLT, Ho JSY, Lim PK. Abusive supervision and cyberloafing: A moderated moderation model of moral disengagement and negative reciprocity beliefs. *Information & Management*. 2022;59(2):1-10. doi:10.1016/j.im.2022.103600

53. Koay KY, Soh PCH. Should cyberloafing be allowed in the workplace? *HRMID*. 2018;26(7):4-6. doi:10.1108/HRMID-05-2018-0107

54. Jandaghi G, Alvani SM, Matin HZ, Fakheri S. Cyberloafing management in organizations. 2015;8(3):15.

55. Ünal ÖF, Tekdemir S, Yaldızbaş S. Kamu çalışanlarının sanal kaytarma amaçları üzerine ampirik bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2015;2(6):515-534.

56. Weissenfeld K, Abramova O, Krasnova H. Antecedents for cyberloafing – a literature review. In: ; 2019:1687-1701. Accessed November 11, 2022. https://aisel.aisnet.org/wi2019/track13/papers/10/

57. Kaplan M, Çetinkaya AŞ. Sanal kaytarma ve demografik özellikler açısından farklılıklar: otel işletmelerinde bir araştırma. *ATAD*. 2014;25(1):26. doi:10.17123/atad.vol25iss114726

58. Ahmad A, Omar Z. Age and gender differences in employee cyberloafing behavior. *Institute for Social Science Studies, Universiti Putra Malaysia*. Published online 2017:1-5.

59. Çınar O, Karcıoğlu F. The Relationship between cyberloafing and organizational citizenship behavior: a survey study in Erzurum/Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2015;207:444-453. doi:10.1016/j.sbspro.2015.10.114

60. Tandon A, Kaur P, Ruparel N, Islam JU, Dhir A. Cyberloafing and cyberslacking in the workplace: Systematic literature review of past achievements and future promises. *INTR*. 2022;32(1):55-89. doi:10.1108/INTR-06-2020-0332

61. Hu Y, Chen Y, Ye M. Eager to belong: Social cyberloafing as a coping response to workplace ostracism. *Curr Psychol*. Published online 2021:1-10. doi:10.1007/s12144-021-01690-y

62. Jia H, Jia R, Karau S. Cyberloafing and personality: The impact of the big five traits and workplace situational factors. *Journal of Leadership & Organizational Studies*. 2013;20(3):358-365. doi:10.1177/1548051813488208

63. Örücü E, Aksoy M. The relationship between cyberloafing and the big five personality traits. *PAU J Soc Sci Ins*. 2018;(30):265-282. doi:10.5505/pausbed.2018.65668

64. Mercado BK, Giordano C, Dilchert S. A meta-analytic investigation of cyberloafing. *CDI*. 2017;22(5):546-564. doi:10.1108/CDI-08-2017-0142

65. Brubaker AT. *Faculty Perceptions of the Impact of Student Laptop Use in a Wireless Internet Environment on the Classroom Learning Environment and Teaching*. University of North Carolina at Chapel Hill; 2006.

66. Anderson M, Jiang J. Teens, Social Media & Technology 2018. *Pew Research Center*. Published online 2018.

67. Ravizza SM, Hambrick DZ, Fenn KM. Non-academic internet use in the classroom is negatively related to classroom learning regardless of intellectual ability. *Computers & Education*. 2014;78:109-114. doi:10.1016/j.compedu.2014.05.007

68. Varol F, Yıldırım E. Siberaylaklık: Yükseköğrenim ve mobil teknolojiler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017;13(3):1046-1057. doi:10.17860/mersinefd.321313

69. Şenel S, Günaydın S, Sarıtaş MT, ÇiĞdem H. Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Seviyelerini Yordayan Faktörler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Published online January 15, 2019:1-10. doi:10.24106/kefdergi.2376

70. Arabacı B. Investigation faculty of education students' cyberloafing behaviors in terms of various variables. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 2017;16(1):72-82.

71. McBride J, Milligan J, Nichols J. Who's teaching the kids? Cyberslacking in the classroom. *Journal of College and Character*. 2006;7(1):12. doi:10.2202/1940-1639.1500

72. Flanigan AE, Kiewra KA. What college instructors can do about student cyber-slacking. *Educ Psychol Rev*. 2018;30(2):585-597. doi:10.1007/s10648-017-9418-2

73. Bağrıaçık Yılmaz A. Lisansüstü öğrencilerinin siber aylaklık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Karma bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017;18(2):113-134.

74. Baturay MH, Toker S. An investigation of the impact of demographics on cyberloafing from an educational setting angle. *Computers in Human Behavior*. 2015;50:358-366. doi:10.1016/j.chb.2015.03.081

75. Galluch PS, Thatcher JB. Slacking and the Internet in the classroom: A preliminary investigation. *SIGHCI 2006 Proceedings*. 2006;(12):25-29.

76. Ardıç E, Altun A. Dijital çağın öğreneni. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*. 2017;1(1):12-30.

77. Metin Orta I, Demirtepe Saygılı D. Cyberloafing behaviors among university students: Their relationships with positive and negative affect. *Curr Psychol*. Published online 2021. doi:10.1007/s12144-021-02374-3

78. Gezgin DM, Sarsar F. BÖTE bölümünde öğrenim gören öğrencilerin siber aylaklık yapma nedenlerine ait görüşleri: Bir karma yöntem çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2020;24(1):243-256.

79. Genç Z, Tozkoparan SB. Siberaylaklık nedenleri ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2017;27(1):53-62. doi:10.18069/firatsbed.346435

80. Simanjuntak E, Nawangsari NAF, Ardi R. Do students really use internet access for learning in the classroom?: Exploring students' cyberslacking in an Indonesian University. *Behavioral Sciences*. 2019;9(12):123. doi:10.3390/bs9120123

81. Heidari E. Investigating the effect of cyberloafing on the sense of happiness and academic engagement of medical students. *an J Health Educ Health Promot*. 2018;6(3):203-212. doi:10.30699/acadpub.ijhehp.6.3.203

82. Savci A, Damar HT, Comez S, Bilik O, Rn AS. Effects of smartphone addiction and cyberloafing behaviour of nursing students on their clinical decision-making during clinical practice. *International Journal of Caring Sciences*. 2021;14(1):534-542.

83. Alanoğlu M, Karabatak S. Examining of the smartphone cyberloafing in the class: Relationship with the attitude towards learning and prevention of cyberloafing. *IJTE*. Published online 2021:351-372. doi:10.46328/ijte.84

84. Erskine RG. Attachment, relational-needs, and psychotherapeutic presence. *International Journal of Integrative Psychotherapy*. 2011;2(1):10-18.

85. Kesebir S, Özdoğan Kavzoğlu S, Üstündağ MF. Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2011;3(2):321-342.

86. Kula DS. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*. 2015;6(12):191-210.

87. Akbulut Y, Dursun ÖÖ, Dönmez O, Şahin YL. In search of a measure to investigate cyberloafing in educational settings. *Computers in Human Behavior*. 2016;55:616-625. doi:10.1016/j.chb.2015.11.002

88. Žvelc G, Jovanoska K, Žvelc M. Development and validation of the relational needs satisfaction scale. *Front Psychol*. 2020;11(901):1-15. doi:10.3389/fpsyg.2020.00901

89. Toksoy Ş, Cerit C, Aker A, Zvelc G. Relational needs satisfaction scale: Reliability and validity study in Turkish. *Anadolu Psikiyatri Derg*. 2020;21(2):37-44. doi:10.5455/apd.115143

90. Tatli Y, Sadik F. Öğretmen adaylarının ders esnasında siber aylaklık yapma nedenlerinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. Published online 2021. doi:10.26466/opus.933566

91. Bircan MA, Zabun E. Sınıf öğretmeni adaylarının bilgisayar ve internet kullanımı özyeterlilik algıları ile çevrimiçi öğrenmeye hazırbulunuşluluk düzeyleri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*. 2021;4(3):292-298. doi:10.32329/uad.899769

92. Arslan A. Üniversite Öğrencilerinin bilgisayar öz-yeterlik algılarının çevrimiçi öğrenmeye yönelik hazırbulunuşlukları üzerindeki etkisinin belirlenmesi. *GAD*. 2022;10(28):21-43. doi:10.52528/genclikarastirmalari.948945

93. Türkiye İstatistik Kurumu. Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması. TÜİK. Published August 26, 2022. Accessed March 27, 2023. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587

94. Ünal N, Şanlier N, ŞengiL A. Pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye hazırbulunuşluklarının ve uzaktan eğitime ilişkin deneyimlerinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*. 2021;9(1):89-104. doi:10.33715/inonusaglik.812109

95. Göktaş P, Öztürk F. Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *SDÜ Vizyoner Dergisi*. 2022;13(36):1097-1116. doi:10.21076/vizyoner.1070004

96. Yılmaz A, Kar A, Kaya M, Kandemir Türe A. İnternet bağımlılığı ve depresyon ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *İşletme Bilimi Dergisi*. 2022;10(1):113-131.

97. Çalışkan E, Kan A. Beliren yetişkinlikte internet kullanım amaçlarının incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir çalışma. İn: *Sosyal ve Eğitim Bilimlerinde Yeni Yaklaşımlar*. Berikan Yayınevi; 2022:115-130.

98. Yılmaz R, Yurdugül H. Cyberloafing in IT classrooms: exploring the role of the psycho-social environment in the classroom, attitude to computers and computing courses, motivation and learning strategies. *J Comput High Educ*. 2018;30(3):530-552. doi:10.1007/s12528-018-9184-2

99. Çok R. *Üniversite Öğrencilerinde Çeşitli Akademik Değişkenlerin Siber Aylaklık Davranışlarını Yordama Durumlarının İncelenmesi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2018.

100. Hayıt T, Dönmez O. Üniversite öğrencilerinin siber aylaklık profilleriyle bilişsel kapılma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Research in Education and Teaching*. 2016;5(Özel sayı):146-150.

101. Karaoğlan Yılmaz FG, Yılmaz R, Öztürk HT, Sezer B, Karademir T. Cyberloafing as a barrier to the successful integration of information and communication technologies into teaching and learning environments. *Computers in Human Behavior*. 2015;45:290-298. doi:10.1016/j.chb.2014.12.023

102. Yazgan ÇÜ, Yıldırım AF. Üniversite gençliğinde internet bağımlılığı ve derslerde siber aylaklık davranışları. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 2020;(8):5-23.

103. Seçkin Z, Kerse G. Üniversite öğrencilerinin sanal kaytarma davranışları ve bu davranışların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Ampirik bir araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2017;9(1):89-110.

104. Gezgin DM, Kamalı Arslantaş T, Şumuer E. Mesleki ve teknik lise öğrencilerinin siber aylaklık düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*. 2018;19(2):408-424. doi:10.12984/egeefd.344675

105. Keser H, Kavuk M, Numanoglu G. The relationship between Cyber-Loafing and internet addiction. *CJES*. 2016;11(1):37. doi:10.18844/cjes.v11i1.431

106. Akman I, Mishra A. Gender, age and income differences in internet usage among employees in organizations. *Computers in Human Behavior*. 2010;26(3):482-490. doi:10.1016/j.chb.2009.12.007

107. Bayer N. Hemşirelerde sanal kaytarma davranışının incelenmesi: Bir özel hastane örneği. 2021;2(1):139-145.

108. Gökçearslan Ş, Uluyol Ç, Şahin S. Smartphone addiction, cyberloafing, stress and social support among university students: A path analysis. *Children and Youth Services Review*. 2018;91:47-54. doi:10.1016/j.childyouth.2018.05.036

109. Kolukırık S, Gün E. Dijital alışveriş davranışını belirleyen sosyolojik faktörler: Akdeniz Üniversitesi öğrencileri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 2020;11(Ek):1-16. doi:10.21076/vizyoner.733992

110. Özsoy S, Kandaz Gelen N, Tezcan Kardaş N, Tabuk ME, Görün L, Afat A. Lise ve üniversite öğrencilerinin spor medyasını izleme ve bahis oyunu oynama alışkanlıkları. *Akademia*. 2014;3(3):120-130. doi:10.17680/akademia.v3i3.1005000194

111. Wentworth DK, Middleton JH. Technology use and academic performance. *Computers & Education*. 2014;78:306-311. doi:10.1016/j.compedu.2014.06.012

112. Tepe N, Ergüney M. Siber aylaklık ve siber zorbalığın akademik başarı üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *İNİF E-Dergi*. 2023;8(1):30-46. doi:10.47107/inifedergi.1247436

113. Dursun OO, Donmez O, Akbulut Y. Predictors of Cyberloafing among Preservice Information Technology Teachers. *Contemporary Educational Technology*. 2018;9(1). doi:10.30935/cedtech/6209

114. Junco R, Cotten SR. No A 4 U: The relationship between multitasking and academic performance. *Computers & Education*. 2012;59(2):505-514. doi:10.1016/j.compedu.2011.12.023

115. Durak HY. Cyberloafing in learning environments where online social networking sites are used as learning tools: Antecedents and consequences. *Journal of Educational Computing Research*. 2020;58(3):539-569. doi:10.1177/0735633119867766

116. Arikan F, Özgür H. Öğretmen adaylarının siber aylaklık ve bilişsel kapılma düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019;21(2):863-885. doi:10.26468/trakyasobed.569532

117. Çömlekçi MF, Başol O. Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019;17(4):173-188. doi:10.18026/cbayarsos.525652

118. Pourová M, Řiháček T, Žvelc G. Validation of the Czech version of the relational needs satisfaction scale. *Front Psychol*. 2020;11:359. doi:10.3389/fpsyg.2020.00359

119. Esen E, Siyez DM, Soylu Y, Demirgürz G. Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2017;8(1):46-63.

120. Eryilmaz A, Ercan L. Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2011;4(36):139-151.

121. Pavot W, Diener E. The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*. 2008;3(2):137-152. doi:10.1080/17439760701756946

122. Çivitçi A. Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2012;21(2):321-336.

123. Tuzgöl Dost M. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2007;2(22):132-143.

124. Gündoğar D, Gül SS, Uskun E, Demirci S, Keçeci D. Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*. 2007;10(1):14-27.

125. Chow HPH. Life satisfaction among university students in a Canadian Prairie City: A multivariate analysis. *Soc Indic Res*. 2005;70(2):139-150. doi:10.1007/s11205-004-7526-0

126. Cheng W, Ickes W, Verhofstadt L. How is family support related to students' GPA scores? A longitudinal study. *High Educ*. 2012;64(3):399-420. doi:10.1007/s10734-011-9501-4

127. Terzi Ş. Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2008;3(29):1-11.

128. Li J, Han X, Wang W, Sun G, Cheng Z. How social support influences university students' academic achievement and emotional exhaustion: The mediating role of self-esteem. *Learning and Individual Differences*. 2018;61(1):120-126. doi:10.1016/j.lindif.2017.11.016

129. Lissitsa S, Chachashvili-Bolotin S. Life satisfaction in the internet age – Changes in the past decade. *Computers in Human Behavior*. 2016;54:197-206. doi:10.1016/j.chb.2015.08.001

130. Xu Y, Huang Y. Chinese Middle-Aged and Older Adults' Internet Use and Happiness: The Mediating Roles of Loneliness and Social Engagement. *J Appl Gerontol*. 2021;40(12):1846-1855. doi:10.1177/0733464820959168

131. Kim SJ, Byrne S. Conceptualizing personal web usage in work contexts: A preliminary framework. *Computers in Human Behavior*. 2011;27(6):2271-2283. doi:10.1016/j.chb.2011.07.006

132. Chen JV, Chen CC, Yang H. An empirical evaluation of key factors contributing to internet abuse in the workplace. *Industrial Management & Data Systems*. 2008;108(1):87-106. doi:10.1108/02635570810844106

133. Odacı H, Çikrıkci Ö. Problemli İnternet kullanımında depresyon, kaygı ve stres düzeyine dayalı farklılıklar. *Addicta*. 2017;4(1):41-61. doi:10.15805/addicta.2017.4.1.0020

134. Oktan V. Üniversite öğrencilerinde problemli internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2015;23(1):281-292.

135. Uz Baş A, Öz Soysal FS, Aysan F. Üniversite öğrencilerinde problemli internet kullanımının psikolojik İyi-Oluş ve sosyal destek ile ilişkisi. *itobiad*. 2016;5(4):1035. doi:10.15869/itobiad.85603

136. Cheung CMK, Chiu PY, Lee MKO. Online social networks: Why do students use facebook? *Computers in Human Behavior*. 2011;27(4):1337-1343. doi:10.1016/j.chb.2010.07.028

137. Raza SA, Qazi W, Umer B, Khan KA. Influence of social networking sites on life satisfaction among university students: a mediating role of social benefit and social overload. *HE*. 2020;120(2):141-164. doi:10.1108/HE-07-2019-0034

138. Verduyn P, Ybarra O, Résibois M, Jonides J, Kross E. Do social network sites enhance or undermine subjective well-being? A critical review. *Social Issues and Policy Review*. 2017;11(1):274-302. doi:10.1111/sipr.12033